

Språkrådets omvärldsrapport 2014

Innehåll

Förord.....	5
Språkrådets omvärldsrapport 2014	5
1. Språklagen	7
1.1. Språklagen 2014 – en sammanfattning.....	7
1.2. Anmälningar om brott mot språklagen	7
1.3. Språkval i domstolsprocesser – skiljedomsutredningen 2014	8
1.4. Riksdagspartierna om svenska och uttryck.....	12
2. Mediala debatter med svenskan i fokus	14
2.1. En sammanfattning av debatterna.....	14
2.2. Slopstöd till tidskrifter inom humaniora och samhällsvetenskap.....	14
2.3. TNC och Medelhavsinstitutet	15
2.4. Kulturtidskrifterna	15
3. Myndigheternas språk.....	17
3.1. Klarspråksåret 2014 – en sammanfattning	17
3.2. Klarspråksenkäten 2014	17
4. Språkteknologi, e-tillgänglighet och språklig infrastruktur	21
4.1. Språkteknologi 2014 – en sammanfattning	21
4.2. Ökad användning av smarta mobiler och surfplattor	21
4.3. Ökade klyftor som skolan inte kompenserar för.....	22
4.4. Traditionell läsning hamnar i bakgrunden	22
4.5. Tillgänglig information.....	23
4.6. Språkinfrastruktur för forskning och teknikutveckling.....	23
5. De nationella minoritetsspråken.....	25
5.1. De nationella minoritetsspråken 2014 – en sammanfattning	25
5.2. Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametingets rapport om minoritetspolitikens utveckling 2014.....	27
5.3. Expertkommitténs rapport till Sveriges regering om tillämpningen av den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk.....	30
5.4. Sametingets årsrapport om de samiska språken 2014	33
5.5. Minoritetspolitisk bokslut 2010–2014: en rapport från Sverigefinländarnas delegation.....	34
6. Det svenska teckenspråket.....	37
6.1. Sammanfattning av 2014	37

6.2. Skolan för döva och hörselskadade kritiserar	37
6.3. Teckenspråk betraktas som nationellt minoritetsspråk i Skellefteå	38
6.4. Meritpoäng för gymnasiestudier i svenskt teckenspråk	39
6.5. Textning av svenska biofilmer	39
6.6. Danska språknämnden får danskt teckenspråkråd	40
7. Andra minoritetsspråk.....	41
7.1. Kartläggning av nyanländas språkkunskaper	41
7.2. Språkrådets rapport om modersmålsundervisning	42
Språkåret 2014 – sammanfattande kommentarer.....	44
8. Referenser	50

Förord

I regleringsbrevet för 2008 fick Institutet för språk och folkminnen uppdraget att i samband med årsredovisningen lägga fram en omvärldsanalys. Uppdraget var kopplat till språklagen som trädde i kraft den 1 juli 2009. Omvärldsanalysen skulle enligt regleringsbrevet "ta upp de förändringar och utvecklingstendenser i samhället som har betydelse för det svenska språkets, det svenska teckenspråkets och de nationella minoritetsspråkens utveckling". Enligt beslut från generaldirektören lades uppdraget på Språkrådet, den avdelning inom institutet som har huvudansvaret för språkvård och språkpolitiska frågor.

Sedan 2011 har institutet inte längre någon formell skyldighet att ta fram en omvärldsanalys men har ändå valt att fortsätta att årligen sammanfatta viktiga språkpolitiska händelser, lyfta fram politiska beslut, myndighetsrapporter och vetenskapliga rön av betydelse för institutets språkpolitiska uppdrag samt göra nedslag i väsentliga mediala debatter i språksamhället.

Språkrådet i maj 2015

Språkrådets omvärldsrapport 2014

Språkrådets omvärldsrapport ger en tillbakablick på det år som gått. Rapporten är en sammanfattning av händelser i språksamhället som är centrala utifrån språklagens perspektiv. Rapporten är indelad i de områden som Språkrådet arbetar med och bevakar: språklagen och dess implementering, klarspråk, de nationella minoritetsspråken, svenskt teckenspråk samt språkteknologi och språklig tillgänglighet.

Kapitel ett består av en sammanfattning av språklagens tillämpning under 2014. Först kommer en genomgång av de JO-anmälningar som varit aktuella under året. Sedan sammanfattas arbetet med en statlig utredning som inlemts under 2014 och som rör språklagens tillämpning: översynen av lagen om skiljeförfarande. Sist i kapitlet redovisas resultatet av nätverket Språkförsvarets frågeformulär till riksdagspartierna om engelska uttryck och reklamfraser.

Det andra kapitlet refererar några debatter som varit aktuella under 2014 och som handlat om det svenska språket och dess ställning som fackspråk och vetenskapligt språk.

Kapitel tre sammanfattar händelser under året som berört klarspråk. Större delen av klarspråkskapitlet ägnas resultaten från den klarspråksenkät som Språkrådet genomförde under 2014 i syfte att undersöka hur myndigheter, kommuner och landsting arbetar med klarspråk.

Det fjärde kapitlet består av en sammanfattning av viktiga beslut, nyheter och utredningar inom området e-tillgänglighet, språkteknologi och språklig infrastruktur.

Kapitel fem handlar om situationen för de nationella minoritetsspråken. Avsnittet innehåller en inledande sammanfattning av minoritetspolitiska händelser som aktualiserats under året och sammanfattar sedan innehållet i tre viktiga minoritetspolitiska rapporter: Länsstyrelsen i Stockholms

län och Sametingets årliga rapport om minoritetspolitikens utveckling under 2014, Europarådets expertkommittés rapport om Sveriges åtaganden i förhållande till den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk, Sametingets årliga rapport om utvecklingen för de samiska språken i Sverige samt Sverigefinländarnas delegations rapport om den minoritetspolitiska utvecklingen under perioden 2010–2014.

Det sjätte kapitlet handlar om det svenska teckenspråket och sammanfattar de viktigaste språkpolitiska händelserna under året.

Det sjunde kapitlet refererar några nyheter inom området flerspråkighet och övriga minoritetsspråk.

Det åttonde och sista kapitlet består av en avslutning i vilken Språkrådet kommenterar och ger sin syn på de viktigaste språkpolitiska händelserna under 2014.

1. Språklagen

1.1. Språklagen 2014 – en sammanfattning

I samband med att budgetpropositionen för 2014 lades fram meddelade regeringen i september 2013 att den hade för avsikt att göra en uppföljning av insatser på språkområdet, i syfte att sammanfatta vilka effekter språklagen haft under de fem första åren (Budgetpropositionen för 2014, utgiftsområde 17, s.25). När den här rapporten skrivs är uppföljningen fortfarande under beredning hos kulturdepartementet och har alltså ännu inte lagts fram.

Språklagen har endast vid några få tillfällen ställts mot ny lagstiftning. Under 2012–2013 lades flera delbetänkanden fram inom ramen för *Patentlagsutredningen* (SOU 2012:19, prop. 2013/14:53 och 2013:48, prop. 2014/14:89). En av de frågor som utreddes var vilka översättningsregler som skulle gälla när patent lämnas in till PRV (Patent och registreringsverket). Utredningen landade i att godkänna ett patentlydokument vars ena del, patentbeskrivningen, lämnas in på engelska medan dess andra del, patentkravet, även fortsättningsvis måste översättas till svenska. Utredningens slutsats var att svenskspråkiga skulle få tillräckligt med information på svenska via patentkravet. Propositionen lades fram och fick stöd i riksdagen under 2013.

Att allmänna handlingar upprättas på svenska av myndigheter i Sverige är en av språklagens bärande principer. Denna princip tog utredningen i *Patentlagsutredningen* fasta på när man valde att inte godkänna patentlydokument som i sin helhet är skrivna på engelska, trots att näringslivets parter argumenterade för detta av effektivitets- och kostnadsskäl. Utredningens resultat är ett exempel på en kompromiss där man tagit hänsyn till språkpolitiska principer och samtidigt hört sammat branschens krav på effektivitet (SOU 2013:48).

Under 2014 påbörjades en annan utredning som också berör frågan om huruvida allmänna handlingar på engelska ska tillåtas eller inte: *Skiljedomsutredningen (En översyn av lagen om skiljeförfarande, dir. 2014:16)*. För språklagen innebär utredningen att språklagens bestämmelse om svenska som förvaltnings språk för första gången provas mot ny lagstiftning, en prövning som därför väntas bli vägledande för liknande avgöranden i framtiden.

I följande kapitel presenteras nyheter som berör tillämpningen av språklagen och som varit aktuella under 2014. Avsnitt 1.2 handlar om de anmälningar till JO som gjorts under året. Nästa avsnitt, 1.3, är en redogörelse av de diskussioner som hållits inom ramen för skiljedomsutredningen. Avsnitt 1.4 sammanfattar resultatet från en enkät som nätverket Språkförsvaret genomfört som handlar om riksdagspartiernas inställning till användandet av engelska i offentliga miljöer.

1.2. Anmälningar om brott mot språklagen

Under de senaste åren har antalet anmälningar till JO som rör språklagen varit mycket få. När språklagen kom gjordes ett antal anmälningar som gällde användning av engelska i olika domäner, till exempel i det offentliga rummet och i högskolors ansökningsförfaranden. Efter de två första åren minskade antalet anmälningar. Under 2013 gjordes tre anmälningar som alla rörde språklagens 11:e

paragraf, klarspråksparagrafen. Två av dessa tre anmälningar handlade om formuleringar i Skolverkets kursplaner, men ärendena prövades inte av JO (JO 2013).

Under 2014 har bara två JO-anmälningar med hänvisning till språklagen gjorts. Den ena är en anmälan mot Stockholms stad. Anmälaren menar att Stockholms stad bryter mot språklagens paragrafer 4–6, 10 och 13 när de använder ett engelskt namn till stadsdelen Norra Djurgården: *Stockholm Royal Seaport*. Anmälaren menar att Stockholms stad genom detta inte tar sitt ansvar för det svenska språket på allvar (JO 2014A). Den andra anmälningen är riktad mot Trosa kommun, som använder en engelsk förkortning i sin e-postadress: /fornamn.efternamn@edu.trosa.se). Med hänvisning till språklagen vill användaren att Trosa kommun byter ut förkortningen "edu" (education) mot "utb" (utbildning). JO prövade dock inte någon av anmälningarna (JO 2014B).

Liknande ärenden har prövats tidigare under 2009 och 2010. JO har då påpekat att språklagen inte innebär ett generellt förbud för myndigheter att använda engelska utanför det så kallade kärnområdet¹.

I Språkrådets tidigare omvärldsrapporter (Språkrådets omvärldsrapport 2012, s. 5–6 och Språkrådets omvärldsrapport 2013, s. 7–8) konstateras att en del av de JO-anmälningar som gjordes under de första åren lyfter fram intressanta aspekter av språklagen. De klarspråksanmälningar som gjordes under 2012 och 2013, som rörde kursplaner men aldrig prövades, bidrog till exempel till en diskussion om kursplaners begriplighet och målgruppers behov, bland annat i tidningen Skolvärlden. Även de anmälningar som gjordes mot regeringens engelska e-postadresser under 2009 fick en del uppmärksamhet, redan innan ärendet prövades av JO. Sammantaget visar det att anmälningar i sig kan skapa uppmärksamhet om språkfrågor utan att de får ett formellt avgörande.

1.3. Språkval i domstolsprocesser – skiljedomsutredningen 2014

Förhandlingar på engelska vid klandersmål

I februari 2014 inleddes en översyn av reglerna för skiljedomsförfarande² i Sverige (Justitiedepartementet 2014). En del av utredningens uppdrag var att undersöka huruvida det skulle vara möjligt att använda engelska som förhandlingsspråk i de klanderprocesser³ som är kopplade till skiljedomar, om båda parter önskar det. I utredningen, som ska vara klar hösten 2015, har en

---

¹ Kärnområdet definieras i språklagspropositionen *Språk för alla prop. 2008/09:153* som: "sådana förfaranden och allmänna handlingar som är av särskilt stor betydelse inom den offentliga verksamheten, såsom den politiska beslutsprocessen, domstolsförhandlingar, domar, protokoll, beslut, föreskrifter, verksamhetsberättelser och andra dokument av liknande karaktär".

² Ett skiljedom är en rättstvist som avgörs av skiljedomare (eller skiljemän) utan medverkan av allmän domstol. Domens innehåll är ofta hemlig och får inte överklagas. Internationella tvister mellan företag avgörs ofta i ett skiljemål. Källa: Wikipedia: <http://sv.wikipedia.org/wiki/Skiljedom>.

³ Klander är en juridisk term som betyder överklagande. Källa: Wikipedia. Klander (eller överklagande) rörande skiljemål kan enbart väckas om någon av parterna anser att någon del av skiljeförfarandet inte utförts korrekt – skiljedomens innehåll kan däremot inte överklagas.

medarbetare vid institutet funnits med som expert och som språkpolitisk företrädare. Vid tidpunkten för den här rapporten, våren 2015, är utredningens arbete ännu inte klart. Ett slutgiltigt förslag väntas först i slutet av året.

Utredningens utgångspunkt var att klandertvister kopplade till skiljemål inte har någon stor språkpolitisk eller offentlighetsrättslig betydelse eftersom det är en perifer typ av tvist för den breda allmänheten. Perifer på så sätt att den i de flesta fall bara berör de tilltalade parterna och att den enbart tar upp frågor som rör skiljetvistens process – den tar alltså inte upp innehållet i skiljedomen. Ett annat skäl som utredningen framhöll var att det hålls mycket få klandertvister kopplade till skiljedomar i Sverige, i genomsnitt ungefär 19 per år i hovrätten.

Institutet delade dock inte utredningens hållning att språkval i klandertvister i skiljemål är en perifer språkpolitisk fråga, trots att antalet mål är få. Institutet menade att ur ett offentlighetsrättsligt och språkpolitiskt perspektiv är frågan om språkval i domstolen tvärtom av stor principiell betydelse, oavsett processens egentliga innehåll. Institutets huvudsakliga invändning mot att införa en möjlighet att både förhandla och skriva beslut och dom på engelska i dessa typer av klanderprocesser är att domstolsförhandlingar på andra språk än svenska skulle strida mot språklagens §10 om svenska som förvaltningspråk i Sverige. En domstolsprocess på engelska skulle innebära ett avsteg från en av språklagens mest centrala principer: att myndigheternas språk ska vara svenska. I förarbetena till språklagen framgår att lagen ska vara tvingande inom det så kallade kärnområdet. Domstolsförhandlingar ingår i kärnområdet, som i språklagspropositionen definieras på följande sätt:

Kärnområdet för huvudregeln är språkanvändningen i sådana förfaranden och allmänna handlingar som är av särskilt stor betydelse inom den offentliga verksamheten, såsom den politiska beslutsprocessen, domstolsförhandlingar, domar, protokoll, beslut, föreskrifter, verksamhetsberättelser och andra dokument av liknande karaktär. De behov av framställningar på andra språk som kan finnas här får tillgodoses genom översättning från de svenska originalen.

Språk för alla, prop.2008/09:153, s.29

Skälen till att man i förarbetena till språklagen lyfter fram ett kärnområde, det vill säga en viss del av den offentliga förvaltningen som särskilt prioriterad för det svenska språket, är att dokument inom kärnområdet ska säkerställa medborgarnas insyn i myndigheternas arbete, i enlighet med offentlighetsprincipen. Att dessa dokument upprättas på svenska, och i rimlig mån översätts eller sammanfattas på andra språk i den mån det behövs för den som inte behärskar svenska, är därför centralt inte bara ur ett språkpolitiskt perspektiv utan också offentlighetsrättsligt.

I språklagspropositionen utvecklas varför det är viktigt med ett samhällsbärande språk som används i hela kedjan från myndighet till individ. Ett gemensamt språk ska möjliggöra för individen att ta tillvara sin rätt. Det ska räcka med att kunna svenska för att kunna delta i samhällslivet fullt ut, vilket innebär att också kunna få insyn i myndigheternas arbete. Detta är viktigt även för många av de personer i Sverige som inte har svenska (eller engelska) som modersmål. Kunskaper i engelska som

ett andraspråk betraktas inte sällan som en självklarhet i det svenska samhället, men långt ifrån alla de som invandrar till Sverige har kunskaper i engelska.

Domstolarna är heller inte vilka myndigheter som helst, utan de instanser som ska tolka lagstiftningen och garantera rättssäkerheten. Principen om allmänhetens insyn i domstol utgör en grundsten i en demokrati och är därför inskriven i grundlagen: i tryckfrihetsförordningen, kap 2. Rätten att ta del av domstolsförhandlingar regleras också av rättegångsbalken kap 5, §1 som säger att en förhandling i domstol ska vara offentlig. I språklagspropositionen *Språk för alla* (prop. 2008/09:153) slår man fast att:

Principen om offentlighet gäller också domstolsförhandlingar. För att denna princip ska ha reell innebörd förutsätts att förhandlingarna hålls på svenska och att de tolkas till svenska i den mån personer som inte behärskar svenska, eller är allvarligt hörsel- eller talskadade, ska höras vid domstolsförhandlingen.

Språk för alla, prop. 2008/09:153, s.29

Visserligen innebär inte en rättegång på engelska i sig någon begränsning av möjligheten att på plats ta del av de muntliga förhandlingarna eller begära ut handlingar. Men institutet påpekade för utredningen att en rättegångsprocess på engelska skulle innebära en försvagning av förhandlingsoffentligheten, det vill säga den princip som säger att förhandlingar i domstol ska vara öppna för allmänheten. Om rättsprocessen genomförs på ett språk som mottagaren inte fullt förstår blir språkvalet ett hinder för möjligheten till insyn. Man kan utgå från att språkbytet försvårar möjligheten till insyn för den som inte har engelska som modersmål, vilket är fallet för de allra flesta i befolkningen. En rimlig konsekvens av att förhandlingsoffentligheten försvagas vore därför att hovrätten eller Högsta domstolen samtidigt vidtog åtgärder för att stärka handlingsoffentligheten, det vill säga den enskildas rätt att begära ut offentliga dokument för att därigenom få insyn i myndigheters ärenden. Att öka den så kallade aktinsynen skulle kunna kompensera för de negativa konsekvenserna av en försvagad insyn i domstolsförhandlingarna.

Institutet slutgiltiga bedömning av möjligheten att införa engelska som rättegångsspråk i den aktuella typen av klandertvister landade i två slutsatser: Den första slutsatsen var att alla typer av beslut under förhandlingens gång samt den slutgiltiga domen måste vara skrivna på svenska. Att domstolsbeslut skulle upprättas på andra språk än svenska skulle innebära ett alltför stort avsteg från språklagens §10. I de fall det finns behov av översättningar av domen och andra beslut till andra språk än svenska finns det inget som hindrar att domen översätts, så länge originalet upprättas på svenska. Den andra slutsatsen var att möjligheten att använda engelska vid den muntliga förhandlingen ska kunna införas men under förutsättning att hovrätten så långt som möjligt tillgodoser allmänhetens behov av insyn i klandermålet när det efterfrågas. Den som tar del av en muntlig förhandling i ett klandermål eller begär ut akter i målet i efterhand ska alltså i rimlig mån få dokument översatta eller summerade på svenska. Eftersom utredningen inte lagts fram kan man ännu inte säga i vilken utsträckning man valt att ta hänsyn till institutets synpunkter. Resultatet kommer att kunna summeras i slutet av 2015.

Allmänna handlingar på svenska

En fråga som väcktes under utredningens gång, som anknyter till myndigheters språkval och allmänhetens insyn i myndigheters arbete, är frågan om vilka språk allmänna handlingar i allmänhet upprättas på. Av språklagspropositionen framgår att man förutsätter att myndigheter, även domstolar, i princip upprättar alla handlingar på svenska och vid behov översätter dem till andra språk:

För att bestämmelserna om allmänna handlingars offentlighet i realiteten ska fylla sin funktion är det väsentligt att de handlingar som blir allmänna är skrivna på svenska, liksom att handlingar skrivna på ett annat språk än svenska och som lämnas in till myndigheten översätts i rimlig utsträckning, om de inte bedöms sakna betydelse.

Språk för alla, prop. 2008/09:153, s.29

Frågan är om detta är en korrekt beskrivning. Engelskan har i dag en alltmer framskjuten position vilket även får konsekvenser för offentlig sektor. Under utredningens gång framkom till exempel att åtminstone en hovrätt i Sverige inte har som praxis att översätta handlingar som kommer in till rätten på andra språk. Om handlingarna begärs ut lämnas de ut i befintligt skick, det vill säga på det språk de är upprättade.

Även om hovrätten i dag inte har som praxis att översätta handlingar från andra språk till svenska, är det inte en självklar tolkning att myndigheter, i detta fall hovrätten, har rätt att låta bli att översätta handlingar till svenska, särskilt inte då de begärs ut. Samtidigt är lagstiftningen inte så pass tydlig att man per automatik kan tolka den som att den enskilde i alla fall har rätt att få dokument översatta till svenska. Den enskilde borde dock kunna få svar på sina frågor om en viss verksamhet, till exempel en rättstvist, på svenska. Detta skulle rimligen kunna innebära att en myndighet i vissa fall är skyldig att översätta delar av en text eller sammanfatta innehållet i officiella dokument i de fall de är upprättade på ett språk som den enskilde inte kan tillgodogöra sig.

Myndigheters skyldighet att översätta handlingar är dock överlag inte särskilt tydligt reglerad. Förvaltningslagen (1986:223) § 8 anger att alla myndigheter är skyldiga att tolka (och översätta, även om det inte uttrycks explicit) information till personer som inte behärskar svenska. Myndigheters skyldigheter att tolka och översätta regleras också i förvaltningsprocesslagen. Domstolarnas skyldigheter regleras i rättegångsbalken, kap 33, § 9 som anger att rätten ska översätta handlingar "vid behov".

Gemensamt för dessa lagar är dock att de utgår från ett förhållande där svenska är förvaltnings språket. De reglerar alltså rätten till översättning och tolkning för enskilde som inte behärskar svenska. Det finns dock ingen lagstiftning som berör det omvända förhållandet: myndigheters skyldighet att översätta handlingar från andra språk till svenska. Den lagstiftning som berör översättning och tolkning i offentlig förvaltning är därmed inte anpassad till en situation där allmänna handlingar är upprättade på något annat språk än svenska.

Att det inte finns någon lagstiftning att luta sig mot när handlingar upprättas på andra språk än svenska bör dock ses som en effekt av att svenska som förvaltnings språk varit en så självklar utgångspunkt att man inte sett behovet av att reglera det motsatta förhållandet. En naturlig utgångspunkt i frågan om rätten till översättning och tolkning borde dock vara att svensktalande inte bör ha sämre möjligheter till insyn i myndigheternas arbete i Sverige än icke-svensktalande.

Som nämnts tidigare anger språklagen ingenting explicit om rätten att få handlingar på andra språk översatta till svenska. Dock innebär språklagen att enskilda ska ha rätt att kommunicera med myndigheterna på svenska och att insyn i myndigheters arbete kräver att myndigheter upprättar handlingar på svenska som utgångspunkt, samt översätter handlingar från andra språk till svenska i de fall de inte bedöms sakna betydelse (se citat ovan).

Sammanfattningsvis har utredningen om skiljeförfarande väckt frågor om svenska som förvaltnings språk som sträcker sig långt utöver just klandertvister i sig, och som berör språklagens grundförutsättningar. Mer specifikt handlar det om hur myndigheter ska förhålla sig till att förvaltnings språket är svenska. I de flesta fall innebär inte regeln något besvär, eftersom myndigheter i regel upprättar sina handlingar på svenska. Men i de fall myndigheten har ett stort inflöde av dokument på andra språk finns i nuläget inga bestämmelser att luta sig mot, varken i språklagen eller i annan lagstiftning.

1.4. Riksdagspartierna om svenska och uttryck

Under de första åren efter det att språklagen trätt i kraft gjordes en del anmälningar till JO som gällde språklagen och vars ärenden liknade varandra. De gällde användningen av engelska och i de flesta fall var det reklamfraser eller namn på företeelser eller platser i det offentliga rummet som stod i fokus. I de fall JO prövade ärendena fann man att det inte utgjorde brott mot språklagen att använda engelska namn och uttryck, men att myndigheter och andra offentliga instanser i samband med namnval skulle tänka på sitt särskilda ansvar för användningen av svenska språket och inte omotiverat använda engelska (se t.ex. Språkrådets omvärldsrapport 2012, s.4).

En intresseförening som ofta uppmärksammar och kritiserar myndigheters användning av engelska och som vill värna användningen av svenska språket, är nätverket Språkförsvaret. Föreningen har själv stått bakom flera anmälningar till JO om brott mot språklagen. I augusti 2014 skickade Språkförsvaret ut ett formulär till riksdagspartierna med några frågor om partiernas inställning till engelska reklamfraser som *Stockholm – the Capital of Scandinavia* och namn på bolag som ingår i Stockholms stad, till exempel *Stockholm Business Region* och *Stockholm Visitors Board* (Språkförsvaret 2014).

Resultatet av frågeformuläret visar en viss variation bland partierna i deras inställning till att använda engelska i kommunala bolagsnamn, evenemang och reklamfraser. Mest restriktiva till engelska ställer sig i dessa fall Sverigedemokraterna, som menar att Stockholms Stads varumärke *Stockholm – the Capital of Scandinavia* bör bytas ut mot en benämning på svenska. Inte heller Vänsterpartiet tycker att namnet ska vara kvar. Båda partierna menar att kommunala bolag bör ha svenska namn. Feministiskt initiativ intar en mellanposition och menar att de inte har någon stark åsikt i frågan men att de gärna ser namn på svenska. Socialdemokraterna menar att namnet bör vara kvar eftersom det

fungerar som ett internationellt varumärke men påpekar samtidigt att engelska uttryck och namn bör användas restriktivt för att undvika godtyckliga anglifieringar. Övriga partier, det vill säga Centerpartiet, Folkpartiet, Moderaterna och Kristdemokraterna,⁴ tycker inte att reklamfraser som *Capital of Scandinavia* eller andra uttryck och bolagsnamn ska bytas ut mot svenska namn, eftersom de är varumärken som i första hand används i internationella sammanhang.

När det gäller uttryck som rör evenemang (Språkförsvaret använde i sitt frågeformulär exemplet *Open Streets*, ung. bilfria gator, som anordnas på Södermalm i Stockholm på sommaren) visar partierna en liknande hållning som de gjort i sina tidigare svar. Vänsterpartiet och Sverigedemokraterna vill byta ut benämningen till en svensk. Även Folkpartiet svarar att de evenemang som riktar sig till en svensk målgrupp bör ha namn på svenska. Feministiskt initiativ ser också gärna en svensk motsvarighet. Socialdemokraterna menar att de inte har något emot att *Open Streets* används men att partiet gärna ser att man från Stockholm Stads sida visar en vilja att pröva alternativ på svenska. Övriga partier menar att *Open Streets* och liknande benämningar står för vedertagna begrepp och därför inte bör eller kan översättas på ett bra sätt.

Att döma av svaren finns en skiljelinje mellan de röd-gröna partierna som antar en restriktiv hållning till engelska uttryck och fraser, medan allianspartierna visar en större acceptans eller positiv hållning gentemot dem.

---

⁴ Kristdemokraterna svarar att de vill ha kvar *Stockholm – the Capital of Scandinavia* men gav ingen motivering till varför.

2. Mediala debatter med svenskan i fokus

2.1. En sammanfattning av debatterna

Under 2014 har det uppkommit mediala diskussioner som berört det svenska fackspråket och dess förutsättningar. Debatterna har utlösts till följd av att budgetförslag om indragna statliga anslag lagts fram. De indragna anslagen har rört Terminologikum TNC och Medelhavsinstitutet samt det årliga produktionsstödet till kulturtidskrifter. Ett år tidigare, hösten 2013, blev det dessutom känt att Vetenskapsrådet planerade att fasa ut det ekonomiska stödet till en rad tidskrifter inom humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningsfält.

Några av budgetförslagen, de som rörde kulturtidskrifterna och Medelhavsinstitutet, har efter stark kritik dragits tillbaka. Vetenskapsrådets beslut om att successivt fasa ut det ekonomiska stödet till kulturtidskrifterna står dock än så länge fast, och hur TNC:s roll och anslag ska se ut efter 2016 är fortfarande oklart.

Samtliga dessa beslut har berört det svenska språket på olika sätt. De diskussioner som följt av besluten har belyst fack- och kulturtidskrifters viktiga roll både för forskarsamhället och för allmänheten. När det gäller Medelhavsinstitutet har deras kulturella och historiska värden framhållits. I TNC:s fall har argumenten handlat om betydelsen av och samhällsnyttan med en enhetlig terminologi.

I följande avsnitt refereras kort vad som föranledde debatterna och vilka huvudsakliga argument som fördes fram. Avsnitt 2.2 handlar om Vetenskapsrådets besked om sloandet av ekonomiskt stöd till humanistiska och samhällsvetenskapliga tidskrifter. Nästa avsnitt, 2.3, sammanfattar turerna kring statsanslaget för TNC och svensk institutionerna utomlands. Slutligen redogör avsnitt 2.4 kort för budgetförslaget om att dra tillbaka det ekonomiska stödet till ett antal kulturtidskrifter.

2.2. Slopade stöd till tidskrifter inom humaniora och samhällsvetenskap

Hösten 2013 meddelade Vetenskapsrådet att man beslutat att slopa det ekonomiska stödet till ett trettiotal tidskrifter inom humaniora och samhällsvetenskap (Vetenskapsrådet 2013). Skälet till det slopade stödet var, enligt Vetenskapsrådet, att bidragen är förhållandevis dyra att administrera i förhållande till sin storlek. Det sammanlagda stödet till tidskrifterna uppgår till 3,5 miljoner, vilket kan jämföras med de 5 miljarder som Vetenskapsrådet årligen delar ut i olika typer av bidrag. Vetenskapsrådet menade att det är svårt att behålla en god kvalitet på så små bidrag och att det finns en risk att bidragen konserverar, snarare än förnyar, tidskrifterna. Vetenskapsrådet hänvisade i beslutet också till att man hellre ser att tidskrifterna i så hög grad som möjligt ställer om till digitalisering, både för att minska kostnader och för att öka tillgängligheten.

Företrädare för tidskrifterna menade dock att stödet är helt avgörande för fortsatt utgivning och att de kostnadsbesparingar som Vetenskapsrådet menar att digitaliseringen ska ge, i själva verket inte är så stora eftersom den stora kostnaden för tidskrifterna – att skriva, redigera, formge och kvalitetsgranska – fortfarande finns kvar. Kritikerna menade också att argumenten bakom det

slopade anslaget är ett uttryck för en naturvetenskaplig norm och en okunskap om villkoren för publicering av forskning inom humaniora och samhällsvetenskap. Eftersom forskare inom naturvetenskapliga discipliner ofta har en internationell läsekrets är de i regel inte lika beroende av att publicera sig på svenska för inhemska läsare. För forskare inom humanistiska och samhällsvetenskapliga discipliner utgör dock dessa tidskrifter viktiga forum för publicering på svenska. För en del skulle tillfällena att fortsätta publicera sig på svenska reduceras till enstaka artiklar i andra nordiska tidskrifter.

I januari 2014 meddelade dock Vetenskapsrådet att beslutet om att successivt dra in stödet står fast. Den sista perioden då tidskrifterna kommer att få stöd är 2015–2017 (Vetenskapsrådet 2014).

2.3. TNC och Medelhavsinstitutet

Nästan ett år efter beskedet om det slopade stödet till de vetenskapliga tidskrifterna kom ett nytt besked i samband med regeringens budget, som det året lades fram i slutet av oktober. Dels meddelades att nästan hela stödet till Terminologacentrum TNC på 4 miljoner skulle slopas, dels aviserades att stödet till de svenska kultur- och forskningsinstitutet i Rom, Aten och Istanbul skulle dras in (Finansdepartementet 2014). Beslutet innebar också att stödet till de universitet som bedriver undervisning i svenska språket och om det svenska samhället och svensk kultur slopades. Kritiken mot besparingsförslagen fick dock snabbt regeringen att backa och redan någon vecka efter det att budgeten lagts fram fattades ett nytt beslut som innebar att stödet till Medelhavsinstitutet fick vara kvar. Beslutet om slopat ekonomiskt stöd till TNC låg dock kvar.

Eva Lindström, statssekreterare åt närings- och innovationsminister Mikael Damberg (S), försvarade beslutet med att TNC inte är en myndighet utan ett aktiebolag och därmed borde finansiera sin egen verksamhet (Svensson 2014). Det slopade stödet berodde alltså inte på missnöje med TNC:s arbete utan var en principfråga. Förklaringen kritiserades dock i medier där man bland annat menade att det utöver TNC finns många andra kulturinstitutioner, däribland Kungliga Operan, som har formen av aktiebolag men där det hittills inte varit tal om slopade bidrag (Löfvendahl 2014). Andra kritiker vittnade om TNC:s stora betydelse som det enda expertorganet för terminologiska frågor. Bland annat pekade man på arbetet med Rikstermbanken, en nationell termdatabank som är kostnadsfri och öppen för allmänheten. I och med det förändrade politiska läget vid årsskiftet 2014/2015 blev den budgetproposition som lades fram ändå inte aktuell och i nästföljande budget berördes inte TNC:s framtida anslag. I april 2015 kom i en riksdagsdebatt beskedet från Mikael Damberg att TNC kommer att få statligt stöd även under 2016. Regeringen har dock aviserat att frågan om hur det offentliga terminologiområdet ska organiseras bör utredas (Riksdagen 2015).

2.4. Kulturtidskrifterna

I december 2014 blev det känt att alliansens kulturbudget för nästkommande år innehöll ett minskat stöd till kulturtidskrifter med 75 procent, eller 15 miljoner kronor. Men beslutet blev snabbt kraftigt ifrågasatt från flera olika håll, bland annat från före detta kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth som under den förra mandatperioden drev igenom en höjning av anlagen till tidskrifterna (Andersson

2014). Nuvarande kulturminister Alice Bah Kuhnke kallade beslutet ”en katastrof” (Fallenius 2014). Kritikerna pekade på kulturtidskrifterna som en viktig plattform för mångfald och intellektuella samtal. Man menade dessutom att ett tillbakadragande av det stöd tidskrifterna får bara skulle leda till en mycket liten besparing i budgetsammanhang.

En namninsamling genomfördes och undertecknades av kända kulturpersonligheter som Peter Englund, ständigt sekreterare i Svenska Akademien och Jonas Norling, ordförande i Journalistförbundet. En manifestation hölls också utanför riksdagen kort efter att besparingsförslaget blivit känt. Några dagar senare kom dock beskedet att kulturtidskrifterna får behålla sitt stöd och att nedskärningarna i stället kommer att göras i det regionala kulturstödet (Lenas 2014).

3. Myndigheternas språk

3.1. Klarspråksåret 2014 – en sammanfattning

Under 2014 skedde flera omorganisationer bland statliga myndigheter med ansvar för språklig tillgänglighet. En ny myndighet, Myndigheten för delaktighet, bildades under våren 2014 genom en hopslagning av Handisam och delar av Hjälpmedelscentralen. Den nya myndighetens uppdrag går ut på att verka för en bättre tillgänglighet för personer med funktionshinder, för vilka språklig tillgänglighet är en viktig del. Myndigheten ger också råd om hur andra myndigheter kan informera med hjälp av alternativa format, till exempel uppläst text, punktskrift eller teckenspråk, så att så många som möjligt kan ta del av informationen.

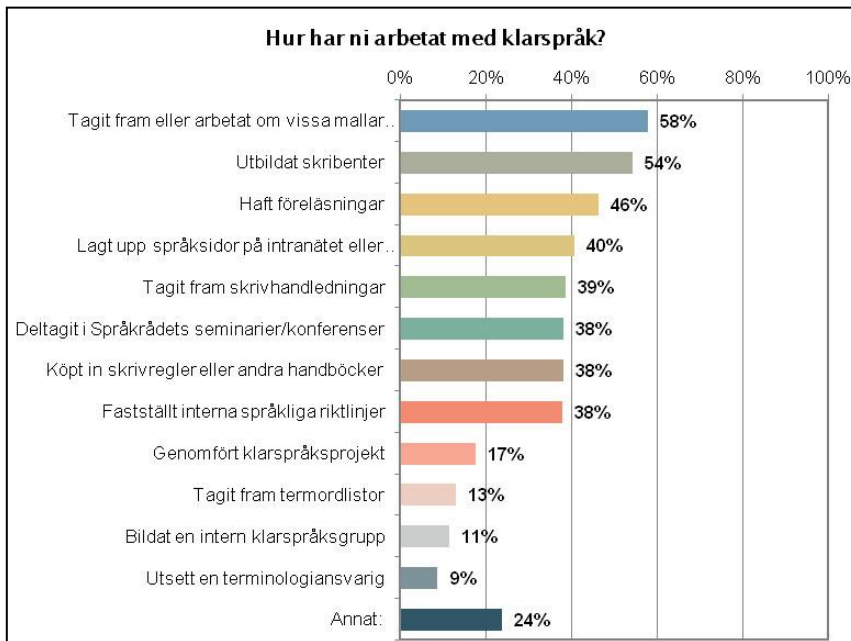
Under 2014 blev det också bestämt att Centrum för lättlästs verksamhet (vilken fram till dess drevs i form av en stiftelse) från och med den 1 januari 2015 blir ett nytt kunskapscentrum inom Myndigheten för tillgängliga medier. Frågan utreddes under 2013 (*Lättläst* SOU 2013:58 och *Lättare att läsa*, prop. 2013/14:134) mot bakgrund av att regeringen ville koncentrera insatserna till de målgrupper som hade störst behov av lättläst information och vars behov man ansåg att marknaden i dag inte tillgodosåg. En annan förändring av uppdraget innebar att insatserna för lättläst mer tydligt än tidigare ska avgränsas mot närliggande insatser, till exempel klarspråksinsatser. Ett ytterligare syfte med förändringen var att utveckla lättlästverksamheten utifrån en gedigen vetenskaplig grund. I institutets remissvar menade vi att det är viktigt att det nya kunskapscentrumet lägger resurser på användarcentrerad forskning som kan genomföras tillsammans med aktörer med särskild kompetens om olika målgruppers behov (se Språkrådets omvärldsrapport 2013, s.21).

Under året genomförde Språkrådet en enkätundersökning om myndigheters klarspråksarbete. För att kunna följa och utvärdera arbetet med det offentliga språket undersöker Språkrådet regelbundet i vilken grad och på vilket sätt myndigheter, kommuner och landsting/regioner bedriver klarspråksarbete. Sådana undersökningar har tidigare genomförts 2006 och 2009. Under våren 2014 genomförde Språkrådet alltså en ny undersökning. Ett urval av resultaten redovisas i följande avsnitt.

3.2. Klarspråksenkäten 2014

Språkrådets enkät genomfördes i maj 2014 och besvarades av 370 myndigheter, kommuner och landsting/regioner. Svaren visar att 60 procent av alla myndigheter har jobbat med klarspråk under de senaste två åren. De 40 procent som inte arbetat med klarspråk anger först och främst brist på tid och pengar som förklaring. Men 14 procent svarar att de helt enkelt inte tänkt på det.

Fler myndigheter än kommuner arbetar med klarspråk och det är vanligare att stora organisationer gör det än små. Bland stora myndigheter är andelen som arbetat med klarspråk hela 88 procent, medan det bland små kommuner är under 50 procent.

Figur 1. Myndigheters svar på frågan om hur de har arbetat med klarspråk. Andelen i varje svarsalternativ anges i procent.

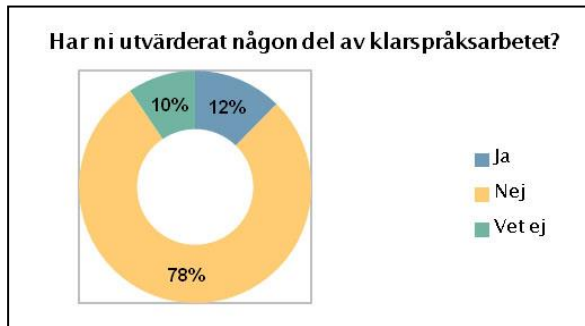
De vanligaste aktiviteterna har varit att ta fram eller arbeta om mallar för vissa texttyper. Mer än hälften har gjort just detta. Många har också utbildat skribenter eller haft föreläsningar. Att ta fram skrivhandledningar och lägga upp språksidor på intranätet är också vanligt. Andra populära insatser består i att ta fram skrivhandledningar som dokument eller sidor på nätet.

En viss skillnad i valet av klarspråksaktiviteter finns mellan de olika myndigheterna. Medan statliga myndigheter oftare lägger tid på att arbeta om textmallar väljer kommuner oftare att utbilda personalen.

När myndigheterna anlitar professionell hjälp är det vanligaste att man anställer en språkkonsult. Anställda språkvårdare finns främst på de största statliga myndigheterna och inte så ofta hos kommunerna.

Få utvärderar sitt klarspråksarbete

Språkrådets erfarenhet är att det finns ett stort intresse från myndigheter att ta del av hur andra utvärderar sina klarspråksinsatser och vilket resultat utvärderingarna visar. Det är dock få myndigheter som gör några egentliga utvärderingar, i alla fall den typ av utvärdering som visar på mätbara resultat. Resultatet från Språkrådets enkät bekräftar den bilden, endast en liten del (12 procent) av de myndigheter som arbetar med klarspråk genomför någon form av utvärdering. Bland dem som gör det är det vanligaste att utvärdera webbtexter eller klarspråksutbildningar. Få utvärderar dock bemötande eller attityder, vilket kanske är naturligt eftersom sådana resultat är betydligt mer komplicerade att mäta. De utvärderingar som genomförs har dock i de flesta fall visat på goda resultat.

Figur 2. Andel myndigheter som i enkäten svarat ja, nej eller vet ej på frågan om de utvärderat sitt klarspråksarbete.

Vilka klarspråksfrågor är viktiga i framtiden?

Myndigheterna fick i enkäten besvara frågor om sina planer för framtida klarspråksarbete, i de fall sådana planer fanns. Det framgår att 66 procent avser att arbeta med klarspråk under de kommande två åren. Så stor andel som 29 procent anger att de inte vet, medan bara 6 procent säger att de inte kommer att göra det.

Myndigheterna fick också svara på frågan om vad som skulle vara viktigast för att höja den språkliga kvaliteten i myndighetens texter.

Figur 3. Myndigheters svar på frågan vad de tycker är den viktigaste åtgärden för att på sikt höja den språkliga kvaliteten i myndighetens texter. Andelen i varje svarsalternativ anges i procent.

Av svaren att döma tycker myndigheterna att det är viktigt att initiativet till klarspråksarbetet kommer från ledningen. En majoritet av dem menar att detta är det absolut viktigaste för att nå resultat. Klarspråksarbete har alltså inte bra förutsättningar om det inte har stöd högst upp i organisationen och genomsyrar hela arbetsplatsen. Andra viktiga förutsättningar är, enligt myndigheterna, att det finns möjlighet till utbildning, att det finns en enhetlig terminologi men också att praktiska verktyg finns att tillgå, som att språkliga riktlinjer är upprättade.

Sammanfattningsvis kan man säga att myndigheternas idé om ett framgångsrikt klarspråksarbete stämmer väl överens med de erfarenheter Språkrådet själv gjort när vi följt myndigheternas arbete: Först och främst bör klarspråksperspektivet ha stöd i organisationens ledning. Dessutom bör arbetet vara av långsiktig karaktär och det bör finnas en gedigen kunskapsbas i organisationen i form av stöd från en professionell språkvårdare eller språkkonsult, som kan bidra med att skapa förståelse för nyttan av klarspråksarbete i myndigheten.

4. Språkteknologi, e-tillgänglighet och språklig infrastruktur

4.1. Språkteknologi 2014 – en sammanfattning

Allt mer tid ägnas åt såväl traditionella som sociala medier på nätet men samtidigt ökar de digitala klyftorna, enligt Mediebarometern 2013 som presenterades i juni 2014 (Nordicom 2014). Skolan lyckas dock dåligt med sitt kompensatoriska uppdrag när det gäller barn som inte har med sig vanan att använda digitala medier hemifrån eller som har tillgång till sådana medier. Flera språkteknologiska nyheter har under 2014 handlat om just tillgänglighet. Under 2014 beslutade Sverige att skriva in bristande tillgänglighet som en form av diskriminering i diskrimineringslagen från och med 15 januari 2015. Språklig tillgänglighet av olika typ är en viktig del av detta. Under året kom också flera nyheter som rör tillgänglighet på strukturell nivå. Från och med 2014 medverkar Sverige i CLARIN (Common Language Resources and Technology Infrastructure) som syftar till att göra digitala språkresurser tillgängliga för forskare inom humaniora och samhällsvetenskap. I följande avsnitt (4.2 – 4.6) kommer dessa nyheter att presenteras mer utförligt.

4.2. Ökad användning av smarta mobiler och surfplattor

Med de smarta telefonernas intåg har möjligheterna till inhämtande av kunskap, utbyte av information och att göra sin röst hörd, ökat markant. 2010 var tillgången till smarta telefoner 14 procent och tre år senare hade tillgången vuxit till 67 procent. Likaså har svenskarnas användning av surfplattor ökat explosionsartat på senare år och i dag har fler än hälften tillgång till en (.se 2014 A).

Det är män och kvinnor under 45 år som går i bräschen, där 90 procent har tillgång till smarta telefoner enligt Mediebarometern. Här blir telefonen ett samlat verktyg för en förtätad medie- och kommunikationsanvändning. I dessa grupper ägnar männen sin tid främst åt ljud- och bildmedier samt dagstidningar, medan kvinnor oftare umgås i sociala nätverksmedier och läser bloggar (Nordicom 2014).

Facebook är det sociala medium som kommuner helst använder för att kommunicera med invånarna, visar en undersökning från Sveriges Kommuner och Landsting. Nästan 90 procent av Sveriges kommuner använder Facebook. Även landstingen är flitiga Facebookanvändare: samtliga 21 landsting och regioner har en huvudsida på Facebook eller sidor för sina verksamheter. Hälften av kommunerna har ett aktivt Twitterkonto, som främst används för att dela pressmeddelanden och nyheter (SKL 2014).

4.3. Ökade klyftor som skolan inte kompenserar för

Medan användningen av internet på fritiden ökat markant i takt med den ökade tillgången till smarta mobiler och surfplattor har den tid eleverna använder på internet i skolan i stort sett varit densamma de senaste åren (.se 2014 B).

Samtidigt växer nya digitala klyftor fram, främst mellan olika utbildningsnivåer. Skillnaderna är påfallande mellan låg- och högutbildade vad gäller tillgången till såväl smart mobil som bärbar dator och surfplatta. Det märks i all medieanvändning på nätet. En sådan situation förstärker klyftor vad gäller till exempel inhämtande av information och deltagande i samhällslivet.

Enligt en studie från Högskolan i Jönköping löper unga som växer upp med föräldrar som saknar högre utbildning eller inte använder dator i arbetet risk att hamna på efterkälken i det digitala användandet (Samuelsson 2014).

”Får du inte med dig det hemifrån och inte heller skolan hjälper till, då blir det svårt. Där har skolan ett kompensatoriskt uppdrag, den ska kompensera elever för deras socioekonomiska bakgrund”, sade Ulli Samuelsson, pedagogikforskare som ligger bakom doktorsavhandlingen Digital (o)jämlighet, till Lärarnas tidning (Lärarnas tidning 2014).

Skolan kompenserar dock inte för detta, anser hon, och menar vidare att det i dag är upp till varje enskild lärares kunskap och intresse hur man undervisar i digital förståelse. I rapporten efterlyser hon bland annat tydliga riktlinjer i läroplanen.

4.4. Traditionell läsning hamnar i bakgrunden

De digitala medierna med rörlig bild förpassar läsning allt mer till bakgrunden. Läsningen av dagspress, framför allt morgonpress, fortsätter att sjunka. På sex år har den totala andelen morgontidningsläsare minskat från 72 procent år 2007 till 56 procent år 2013 (läsning både på papper och internet).

I en artikel i Dagens Nyheter pekar medieforskaren Dino Viscovi på den förändrade medieanvändningen som en huvudorsak till de senaste årens försämrade resultat i läsförståelse i Pisa-mätningarna. De unga anpassar sig till det förändrade medielandskapet och skaffar sig nya färdigheter. De får en bredare och mera mångfacetterad litteracitet än den som Pisatesten fångar – inte minst producerar de mer ljud, bild och skriven text än tidigare generationer, menar han (Viscovi 2014).

Att skriftspråksnormen skulle vara i upplösning är en hypotes som ibland diskuteras i medier. Det stämmer dock inte enligt en artikel i Politiken som hänvisar till tre studier av Dansk Sprognævn. Studierna visar att många ungdomar reagerar lika negativt på stavfel som tidigare generationer. De fel som särskilt irriterar unga skribenter gäller bristande kunskaper – som att skriva vem i stället för hvem eller att inte veta om en konsonant ska dubbeltecknas. Vuxna reagerar oftare på särskrivningar. Att en mening inleds med en gemen eller att ett personnamn skrivs med liten bokstav är däremot ett fenomen som ungdomar i regel är toleranta gentemot (Thorsen 2014).

Ett annat problem med sociala medier, som kan tänkas ha större konsekvenser än stavfel, är att informationsflödet styrs av algoritmer som ger användarna mer av det de klickar på och gillar. Det gör att vi i allt högre grad läser och delar material med människor som har samma åsikter som oss själva. Det kan öka motsättningarna mellan grupper i samhället, enligt Verdens gang (Wright-Jacobsen 2014).

4.5. Tillgänglig information

Sverige har som ett av 145 länder ratificerat FN-konventionen om mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Den oberoende kommitté som övervakar hur stater lever upp till konventionen kritiserar Sverige på flera punkter, bland annat för brist på uppföljning. Men Sverige får också beröm, bland annat för språklagen som stärker det svenska teckenspråkets ställning (Funka Nu 2014).

Under 2014 beslutade Sverige dessutom att skriva in bristande tillgänglighet som en form av diskriminering i diskrimineringslagen från och med 15 januari 2015 (Sveriges riksdag 2014). En liknande skrivelse finns redan i Norge där tillsynsmyndigheten Difi kontrollerar hur diskrimineringslagen efterföljs från och med 1 juli 2014.

Regeringen har under året också gett Post- och telestyrelsen (PTS) i uppdrag att genomföra ett pilotprojekt för att omvandla tal till text – något som skulle möjliggöra till exempel direkttextning av tv-program. PTS:s uppdrag består i att ta fram en prototyp för en språkresursbank, det vill säga en databas för lagring och distribution av språkresurser som tal och text. Prototypen ska användas för att kunna omvandla tal till text, det vill säga direkttextning av tv-program. Språkbanken gör det möjligt att automatiskt direkttexta tv-program och kan därmed öka tillgängligheten för många med funktionsnedsättning. Uppdraget ska genomföras i nära dialog med bland annat Institutet för språk och folkminnen och Sveriges Television (Kulturdepartementet och näringsdepartementet 2014).

4.6. Språkinfrastruktur för forskning och teknikutveckling

Digitala humaniora är ett forskningsfält som är på stark framfart just nu. Bland annat kan nämnas det stora europeiska infrastrukturprojektet CLARIN (Common Language Resources and Technology Infrastructure) som syftar till att göra digitala språkresurser tillgängliga för forskare inom humaniora och samhällsvetenskap. Exempel på digitala språkresurser är korpusar, inspelningar av ljud och bild, lexikon, tillsammans med de språkteknologiska verktyg som behövs för att hantera dem.

Sverige medverkar från och med december 2014 i CLARIN. Det innebär att Vetenskapsrådet under fem år finansierar projektet SWE-CLARIN för att utveckla den svenska delen av infrastrukturen, som väntas möjliggöra ny forskning.

En stor del av möjligheterna med digital humaniora är kopplade till användningen av stora datamängder och det som kallas big data⁵. Text mining⁶ kan ses som en tillämpning av big data på stora textmängder. Stockholmsföretaget Gavagai gör textanalys på allt som sägs publikt på nätet och använder informationen för att förutspå framtiden. I en artikel i Dagens Nyheter berättar Gavagais forskningschef Magnus Sahlgren om hur företaget arbetar:

”Systemet är baserat på tio års grundforskning och det kan förstå textströmmar på nätet. Det bygger upp ett semantiskt minne som fungerar ungefär som människans språkliga kompetens. Det kan till exempel koppla ihop ord med varandra och identifiera synonymer och antonymer.”

Tillämpningsområdena för textanalys på den här nivån är oändliga eftersom Gavagai har möjlighet att analysera all publik text. Företaget har förutspått allt från Melodifestivalvinnare till utgången i det grekiska valet (Nordström 2014).

En annan språkteknologisk innovation som fått uppmärksamhet under 2014 är robotjournalistiken, som väckte stor uppmärksamhet i början av året när ett datorprogram var först ut med en notis i LA Times om en jordbävning utanför Kaliforniens kust (Robotnyheter 2014A). Artikeln publicerades endast tre minuter efter incidenten. Programmet som skapats av journalisten och programmeraren Ken Schwencke kan automatiskt generera en kort artikel så fort en tillräckligt stor jordbävning inträffat. Mjukvaruroboten kallas Quakebot och den är programmerad att hämta data från U.S. Geological Survey och därefter stoppa in dem i en förskrivna textmall. Liknande program används för börsrapporter och matchreferat.

En svensk studie visar att mjukvarurobotar inte bara är snabbare utan också objektivare än vanliga journalister när det gäller att skriva matchreferat. Ett referat från en robot uppfattades som mer informativt, trovärdigt och objektivt, men också tråkigare (Robotnyheter 2014 B). Programmen som genererar den här typen av text blir bättre och bättre och kommer till viss del att kunna ersätta en del journalistik. Forskare liknar utvecklingen inom journalistiken med robotiseringen inom tillverkningsindustrin och tror att cirka hälften av dagens journalistik i vissa tidningar redan i dag skulle kunna automatiseras (Robotnyheter 2014 A).

---

⁵ Big data utgörs av digitalt lagrad information av sådan storlek (vanligen terabyte och petabyte), att det är svårt att bearbeta den med traditionella databasmetoder. Big data innefattar tekniker för *very large databases* (VLDB), datalager (data warehouse) och informationsutvinning (*data mining*). Termen *big data* fick sitt genomslag under 2009. Ingen svensk översättning har blivit etablerad, men *stora datamängder* har använts (källa: Wikipedia).

⁶ Text mining eller text data mining är processen att upptäcka meningsfulla mönster och samband i ostrukturerad information/ostrukturerade data, det vill säga texter (källa: Wikipedia).

5. De nationella minoritetsspråken

5.1. De nationella minoritetsspråken 2014 – en sammanfattning

2014 var ett supervalår eftersom två viktiga val skedde: valet till Europaparlamentet i maj och valet till riksdagen i september. En vecka innan valet genomförde Sameradion en undersökning av riksdagspartiernas webbplatser för att se om de informerade om sin politik på de nationella minoritetsspråken (Kejonen 2014). Det visade sig att tre av partierna saknade information på flera av minoritetsspråken. Socialdemokraterna informerade bara på finska och meänkieli och Moderaterna bara på finska. Sverigedemokraterna informerade bara på svenska. Övriga riksdagspartier informerade på nordsamiska, meänkieli, finska, jiddisch samt någon av de romska dialekterna.

Under 2014 anslöt sig fyra nya kommuner till förvaltningsområdet för finska. Den första februari 2015 anslöt sig ytterligare sju kommuner. Sammanlagt ingår nu 75 kommuner och 14 landsting/regioner i förvaltningsområdena för samiska, meänkieli och finska.

I mars 2015 kom Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget med sin rapport om minoritetspolitiken där de summerar hur de kommuner, myndigheter och landsting som ingår i något av förvaltningsområdena för finska, meänkieli och samiska använt sina stadsbidrag under året. Sammanfattningsvis visar uppföljningen att omfattningen av insatser har mattats av under 2014 och att engagemanget utanför förvaltningsområdena fortfarande är lågt (se också en längre sammanfattning av rapporten på s.26–30).

Under 2014 slutredovisades studien *Revitalisering mot alla odds? Sydsamiska i Sverige*. Det är Leena Huss, professor i finska vid Hugo Valentin-centrumet vid Uppsala universitet, som varit ansvarig för projektet. Syftet med studien, som består av en språksociologisk och en litteratursociologisk delstudie, har varit att belysa sydsamiskans situation och den betydelse minoritetsreformen haft för det sydsamiska språkets och kulturens framtid (Huss 2014). Projektet har genomförts med hjälp av intervjuer, enkäter och studier av skriftliga dokument och tecknar överlag en optimistisk bild av minoritetsformens betydelse för sydsamiskan. Resultatet tyder på att revitaliseringen för många samer inte enbart haft effekt på återtagandet av språket. Minoritetsreformen har också bidragit till ett etiskt uppvaknande och att frågor om egenmakt och dekolonisering aktualiserats. De flesta som intervjuats eller svarat på enkäter menar att minoritetsreformen är en garant för sydsamiskan och att det utan reformen inte varit möjligt att vända utvecklingen. Det finns en optimism i planeringen av ny verksamhet i kultursektorn. Man vittnar dock om brister i implementeringen av reformen samt att det fortfarande råder negativa attityder gentemot samiskan, även i den egna gruppen där det kan finnas en alltför puristisk och exkluderande hållning som får en hämmande effekt på revitaliseringen.

Under året har minoritetsföreträdare tagit flera initiativ att lyfta minoritetspolitiska frågor i samband med internationella granskningar. I juni 2014, i samband med en granskning av Sveriges efterlevnad av de mänskliga rättigheterna (*Universal Periodic Report, UPS*), överlämnade ett antal minoritetsorganisationer tillsammans med Svenska kyrkan en skrivelse om hur de nationella minoriteternas mänskliga rättigheter efterlevs. I skrivelsen nämns bland annat behovet av

strukturella förändringar inom utbildningssektorn och bristen på medvetenhet om minoriteternas rättigheter i majoritetssamhället (*Human Rights Challenges in Sweden 2014*⁷).

Inom utbildningssektorn kom under året ett viktigt beslut som gäller modersmålsundervisning. Kravet på att elever som tillhör någon av de nationella minoriteterna måste ha grundläggande kunskaper i sitt språk för att få läsa det som modersmål i skolan tas bort. De nya reglerna börjar gälla från och med höstterminen 2015. Det har tidigare funnits en motsättning mellan å ena sidan språklagen, som säger att de nationella minoriteterna ska ha möjlighet att lära sig sina språk, och å andra sidan skollagen, som krävt förkunskaper. Men nu får även elever som har föräldrar som inte fick möjlighet att lära sig till exempel finska eller samiska chans att lära sig det. För att lagändringen ska få någon effekt behövs dock fler modersmåls lärare. Skolverket fick 2013 ett regeringsuppdrag om att relativt snabbt genomföra en utbildning för att få fram minst 12 modersmåls lärare i samiska och meänkieli. Sedan hösten 2014 omfattar uppdraget även romska (Arbetsmarknadsdepartementet 2013).

En annan fråga som diskuterats och utretts under en längre tid är den om fjärrundervisning⁸. Sådan undervisning har hittills bara varit reglerad för utlandssvenska elever, medan skolförfattningarna inte reglerat förhållandena för elever boende i Sverige. Samtidigt har det funnits ett intresse från minoriteternas sida att kunna använda sig av fjärrundervisning som ett sätt att komma runt problemet med lärarbristen. Fjärrundervisning har tidigare genomförts i form av försöksverksamhet, bland annat i vissa kommuner i Norrbotten. En statlig utredning om att införa fjärrundervisning lades fram redan 2012 (SOU 2012:76), men ett förslag till lagändring kom först i december 2014 (prop. 2014/15:44). Förslaget innebär att fjärrundervisning får genomföras om det inte finns någon legitimerad lärare som kan undervisa, om antalet elever i skolan är för få eller om en viss kurs eller ett visst ämne inte erbjuds där. De nya reglerna som införs i skollagen (skollag 2010:800) föreslås börja gälla den 1 juli 2015, men riksdagsbeslut är ännu inte taget.

En annan angelägen fråga är bristen på statistik över antalet minoritetspåkylalare i Sverige, särskilt vad gäller de nationella minoriteterna. Europarådet har upprepade gånger påpekat att det behövs tillförlitlig och aktuell kunskap om minoritetspråkens utbredning. Man behöver anpassa insatser för revitalisering till den situation som råder för vart och ett av språken. Metoder för sådana kartläggningar måste utarbetas i nära samarbete med minoritetsgrupperna själva. Under 2014 fick Sametinget regeringens uppdrag att börja arbeta med att hitta metoder för att kartlägga de samiska

---

⁷ Dokumentet *Human Rights Challenges in Sweden 2014 – joint submission for Sweden's Second Universal Periodic Review* undertecknades av Svenska kyrkan, Sverigefinlåndarnas delegation, Sverigefinska ungdomsförbundet, Svenska tornedalingars riksförbund, Sveriges jiddischförbund, Tornedalingarnas ungdomsförbund (Met Nouret) och Sáminuorra, ett samiskt ungdomsförbund.

⁸ Utbildningsdepartementet förslår i prop. 2014/15:44 att begreppen fjärrundervisning respektive distansundervisning skiljs åt och att dessa former av undervisning ska regleras olika. Fjärrundervisning utmärks, enligt regeringens förslag, av att eleverna är i skolans lokaler tillsammans med en handledare medan den undervisande läraren – fjärrläraren – samtidigt befinner sig någon annanstans. Distansundervisning innebär, till skillnad från fjärrundervisning, att läraren inte undervisar eleverna i realtid. I stället ges undervisning genom en digital plattform där eleverna själva kan bestämma när och var det ska utföra skolarbetet (prop. 2014/15:44 s.8).

språkens utbredning. Arbetet med kartläggningen skedde i samarbete med Umeå universitet och i dialog med Institutet för språk och folkminnen. En förstudie i form av en projektplan för vidare kartläggningar om de samiska språkens utbredning presenterades i mars 2015.

När det gäller medieutbudet för de nationella minoritetsspråken rapporterade Språkrådet i omvärldsrapporten för 2013 om att granskningsnämnden⁹ kritiserat SVT och UR för att inte leva upp till sändningstillståndets krav när det gäller meänkieli och romska (se Språkrådets omvärldsrapport 2013, s.31–32). Den rapport som släpptes i juni 2014 och som alltså gäller 2013 års sändningar, visade att SVT och UR fortfarande inte kan anses uppfylla kraven för meänkieli och romska. Visserligen har antalet sändningstimmar ökat något, men de är fortfarande för få, särskilt när det gäller program för barn och unga. För finska och samiska menade granskningsnämnden att bolagen levt upp till kraven, trots att de inte kunnat visa på någon ökning av antalet sändningstimmar. För jiddisch finns i dagsläget inget specifikt krav, men under 2013 sände UR musik på jiddisch och drygt fyra tv-timmar (Granskningsnämnden för radio och tv 2014).

Under 2014 skedde dock några andra mediesatsningar på meänkieli och romska. SVT:s *Sverige i dag* utökade sin redaktion och består nu av ett 20-tal personer som producerar samhällsprogram och barnprogram på samiska och meänkieli, samt nyheter på samiska. Man har också börjat sända veckovisa nyhetssammanfattningar på meänkieli, samiska och de romska dialekterna arli och lovari.

I följande avsnitt kommer några av de rapporter som lagts fram under året och som berört de nationella minoritetsspråkens situation att sammanfattas mer utförligt. I avsnitt 5.2 refereras Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametingets årliga uppföljning av minoritetspolitiska arbetet i förvaltningsområdena. I avsnitt 5.3 refereras delar ur Sametingets årsrapport om de samiska språkens utveckling i Sverige 2014. Efter det följer avsnitt 5.4 som är en kort sammanfattning av de bedömningar Europarådets Expertkommitté gjort av de minoritetspolitiska Sveriges insatser i förhållande till Europarådets konventioner¹⁰. Avsnitt 5.5 sammanfattar Sverigefinländarnas delegations rapport om minoritetspolitikens effekter under 2010–2014.

5.2. Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametingets rapport om minoritetspolitikens utveckling 2014

Liksom tidigare år slår Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget fast att de nationella minoriteternas rättigheter har utvecklats positivt sedan den minoritetspolitiska reformen 2010 (Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget 2015). Samtidigt visar en genomgång av de insatser som gjorts av myndigheter, kommuner och landsting/regioner under 2014 att utvecklingen har saktat ner och att nivån på insatserna ligger kvar på samma nivå som året innan, 2013, och i vissa fall minskat i omfattning. Ett problem är att minoritetspolitiken inte slagit igenom utanför

---

⁹ Granskningsnämnden gör årligen en bedömning av det gångna årets radio- och tv-särningar för att avgöra om Sveriges radio (SR), Sverige stelevision (SVT) och Utbildningsradio (UR) uppfyllt sitt public service-uppdrag.

¹⁰ *Ramkonventionen till skydd för nationella minoriteter och Europeisk stadga för landsdels- eller minoritetsspråk.*

förvaltningsområdena för finska, meänkieli och samiska, där kunskapen och intresset för minoritetspolitiska frågor är låg.

Men det finns också positiva trender under 2014. En sådan är att fler myndigheter än föregående år har utvecklat former för minoriteters delaktighet och inflytande. Det verkar som att kunskapen ökat något bland de statliga myndigheterna. Precis som föregående år konstaterar dock Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget att det finns ett tydligt samband mellan regeringsuppdrag och graden av minoritetspolitiska insatser. De myndigheter som fått särskilda regeringsuppdrag och medel för dem har också genomfört uppdragen, men insatser verkar inte initieras spontant.

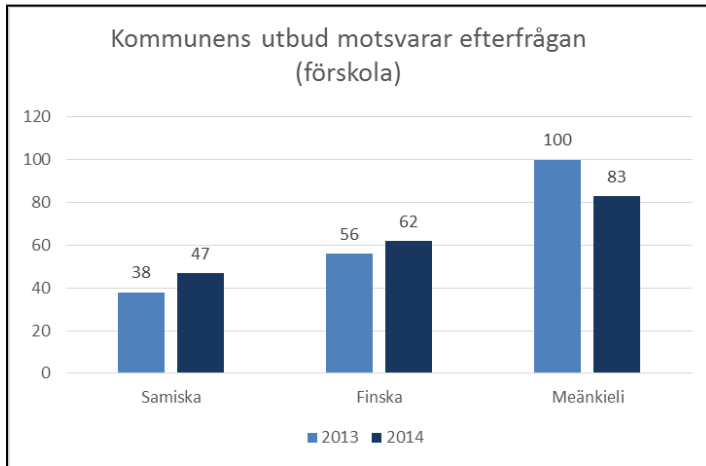
När det gäller insatser inriktade mot minoriteternas språk och kultur har, liksom föregående år, samtliga kommuner som ingår i förvaltningsområdena genomfört någon form av insatser för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken och kulturerna. En konsekvens av insatserna är till exempel ett fortsatt ökat intresse för att ansöka om modersmålsstöd i förskolan. Utanför förvaltningsområdena är det dock färre kommuner som genomfört några insatser.

Andelen landsting och regioner som avsatt medel för språk- och kulturinsatser har dock minskat sedan 2013. De statliga myndigheterna är de som ökat sina insatser mest. Under 2014 genomförde knappt hälften av de statliga myndigheterna någon form av språk- och kulturfrämjande insatser med inriktning mot nationella minoriteter, vilket är en fördubbling jämfört med 2013.

I det följande redovisas kort några av resultaten i Länsstyrelsens och Sametingets rapport för 2014, inom områdena förskola, äldreomsorg och information på minoritetsspråk.

Förskolan

När det gäller förskolan är det ungefär två tredjedelar av kommunerna inom förvaltningsområdet för finska, meänkieli och samiska som har någon form av förskoleverksamhet på minoritetsspråk. Fortfarande är det dock 20 procent av kommunerna i förvaltningsområdet för meänkieli, ca 40 procent för kommunerna i det finska förvaltningsområdet och över 50 procent av kommunerna i det samiska förvaltningsområdet som uppger att de 2014 inte kunnat erbjuda förskoleverksamhet på en nivå som motsvarar efterfrågan (se fig. 4).

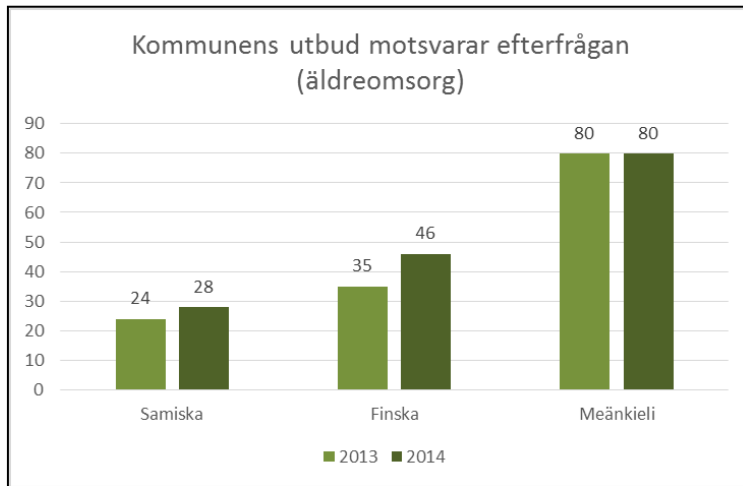

Figur 4. Andel (i procent) kommuner (inom förvaltningsområdena) som angett att den förskoleverksamhet de erbjuder på nationella minoritetsspråk motsvarar efterfrågan i kommunen. Källa: Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget: *Nationella minoriteter – minoritetspolitikens utveckling år 2014*.

Äldreomsorgen

Det är stora skillnader i hur stort utbudet av äldreomsorgen på nationella minoritetsspråk är mellan de olika kommunerna inom förvaltningsområdena. Inom förvaltningsområdet för finska är det 75 procent av kommunerna som erbjuder någon form av äldreomsorg som är helt eller delvis finskspråkig. Men fortfarande är det bara knappt hälften av kommunerna som menar att de kan möta den efterfrågan som finns av äldrevård på finska. När det gäller meänkieli erbjuder samtliga kommuner inom förvaltningsområdet äldreomsorg på meänkieli men ändå är det 20 procent av kommunerna som har efterfrågan som de inte kan tillfredsställa.

Samiska är det språk som kommunerna har svårast att erbjuda äldrevård på. Bara en tredjedel av kommunerna i förvaltningsområdet kunde under 2014 erbjuda äldreomsorg på samiska. Nästan lika många, 28 procent, anger att de klarar av att möta efterfrågan på samisk äldrevård. Inom äldrevården är det alltså de samiska språken som det råder allra störst brist på. Även om en del kommuner menar att det inte finns någon efterfrågan på samisk äldrevård så står det klart att även när den finns så är den svår att tillgodose, och den största anledningen är brist på personal som talar språken.

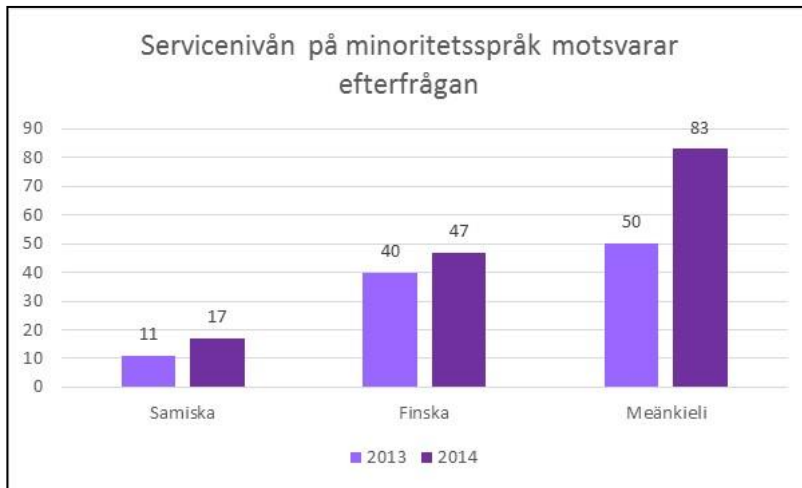
Figur 5. Andel (i procent) kommuner (inom förvaltningsområdena) som angett att den äldreomsorg de erbjuder på nationella minoritetsspråk motsvarar efterfrågan i kommunen. Källa: Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget: *Nationella minoriteter – minoritetspolitikens utveckling år 2014*.

Information på finska, meänkieli och samiska

Möjligheten till service på nationella minoritetsspråk har ökat i samtliga kommuner inom förvaltningsområdena, men fortfarande är efterfrågan betydligt större än utbudet. Långt ifrån alla som vill använda sina minoritetsspråk i kontakt med myndigheterna kan alltså göra det. Myndigheter och kommuner, framförallt i förvaltningsområdet för samiska, behöver stärka personalens språkkunskaper för att kunna tillhandahålla mer och bättre information, ärendehandläggning och service på samiska. Det gäller även de övriga minoritetsspråken.

5.3. Expertkommitténs rapport till Sveriges regering om tillämpningen av den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk

Den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk kom till för att bevara Europas kulturella mångfald. Syftet med stadgan är att skydda minoriteternas språk, som annars hotas att försvinna.

Figur 6. Andel (i procent) kommuner (inom förvaltningsområdena) som angett att den service de erbjuder på nationella minoritetsspråk (av personal som talar språken) motsvarar efterfrågan i kommunen. Källa: Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget: *Nationella minoriteter – minoritetspolitikens utveckling år 2014*.

Vart tredje år lämnar den svenska regeringen en rapport till Europarådet där man redogör för vilka åtgärder som vidtagits för att uppfylla de skyldigheter man förbundit sig till när man ratificerade den europeiska stadgan. Rapporten granskas av Europarådet och följs upp av ett besök i Sverige av Europarådets expertkommitté, som träffar företrädare för regeringen, myndigheter och minoritetsorganisationer. Kommittén kan ställa frågor som man inte tycker att man fått svar på i rapporten, eller kritiskt granska områden där man anser att den svenska regeringen inte vidtagit tillräckliga åtgärder. Efter besöket lämnar expertkommittén en rapport till Europarådet som slutligen ger rekommendationer till Sverige om vilka åtgärder man anser att regeringen bör ta för att bättre uppfylla sina åtaganden.¹¹ I maj 2014 överlämnade representanter för minoritetsorganisationer en kort rapport med en sammanfattning av de åtaganden regeringen misslyckats med att leva upp till i anslutning till den europeiska stadgan. Rapporten tar först och främst upp systemfel som frånvaro av, eller vag, lagstiftning inom utbildningsområdet, till exempel inom modersmålsundervisningen, lärarutbildningen och den tvåspråkiga undervisningen (*Continued Lack of Initiatives in the Implementation of Minority Rights in Sweden 2014*).¹²

¹¹ För mer information om Europarådets konventioner och övervakningsprocessen, se regeringens webbplats för mänskliga rättigheter: <http://www.manskligarattigheter.se/> samt Europarådets webbplats: <http://www.coe.int>

¹² De som undertecknat dokumentet är: Bernerstedt, Lisa-Gun (Svenska kyrkan), Hjort, Tore (Svenska Tornedalingars Riksförbund), Jokirinne, Veera (Sverigefinska ungdomsförbundet), Partapuoli, Per Jonas (Sáminuorra), Peura, Markku (Sverigefinländarnas delegation), Sznajderman-Rytz, Susanne (Sveriges jiddischförbund) och Törma, Eva (Tornedalingarnas Riksförbund).

I maj 2014 lämnade expertkommittén sin rapport med råd till den svenska regeringen, på basis av de åtgärder regeringen rapporterat om i sin femte rapport 2013 (Europarådet 2014). Nedan följer ett kort referat av innehållet i Expertkommitténs rapport: först en sammanfattning av de rekommendationer Europarådet gav i sin senaste utvärdering och sedan en kort sammanfattning av hur väl expertkommittén anser att Sverige klarat att leva upp till rekommendationerna (för innehållet i Sveriges femte rapport, se Språkrådets omvärldsrapport 2013, s.33–35).

Expertkommitténs slutsatser om Sveriges åtaganden

Rekommendation 1: ”Stärk utbildningssituationen för alla nationella minoritetsspråk genom utformandet av en allomfattande och strukturerad plan som tas fram för varje språk, och som grundar sig på talarnas behov.”

Expertkommitténs bedömning: Den svenska regeringen har genomfört vissa förbättringar för de nationella minoriteterna inom utbildningssektorn genom att jämställa de nationella minoritetsspråken med svenskan i språklagen. De rättigheter till språkundervisning som formuleras i lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk gäller dock bara förskolan, vilket är en brist. När det gäller lärarutbildning för nationella minoritetsspråk har Sverige gjort vissa försök att vidta åtgärder men det har inte gjorts några tydliga framsteg. Det saknas fortfarande en övergripande plan för utbildningen av lärare i nationella minoritetsspråk.

Rekommendation 2: ”Säkerställ att modersmålsundervisningen möter den europeiska stadgans krav. Undervisningen ska utgöras av en genuin språkundervisning som möjliggör för elever att uppnå en hög nivå av läs- och skrivkunnighet i språken.”

Expertkommitténs bedömning: Sverige har inte visat på några framsteg inom området. Nivån på modersmålsundervisningen når inte upp till de krav stadgan ställer. Alla elever får inte tillgång till undervisning, antalet undervisningstimmar är för få och kommunernas sätt att hantera modersmålsundervisningen varierar stort.

Rekommendation 3: ”Öka tillgången till tvåspråkig undervisning i finska och samiska.”

Expertkommitténs bedömning: Vissa framsteg har gjorts när det gäller samiska, men det finns fortfarande ingen tvåspråkig undervisning på meänkieli. För finska har tillgången till tvåspråkig undervisning minskat.

Rekommendation 4: ”Etablera ett gediget och resursstarkt system för lärarutbildning i de nationella minoritetsspråken.”

Expertkommitténs bedömning: Lärarutbildning i samiska, finska, meänkieli och romska som modersmålsämnen är under utveckling. Det gäller dock bara årskurserna 7–9. Det finns ingen lärarutbildning med fokus på tvåspråkig undervisning. Att lärarutbildningen flyttas till Stockholms universitet går emot önskemålen bland meänkielitalare. Det finns dessutom en ämneslärarutbildning redan som ligger i Umeå. Det finns heller inga planer på en lärarutbildning för jiddisch. Det råder stor brist på förskollärare, lågstadielärare och lärare som är utbildade för tvåspråkig undervisning.

Rekommendation 5: "Ta fram undervisningsmaterial för samtliga nationella minoritetsspråk."

Expertkommitténs bedömning: En del åtgärder har vidtagits men det råder fortfarande en stor brist på undervisningsmaterial som är anpassat till situationen för varje enskilt språk. Nyligen fick dock Skolverket ett uppdrag att ta fram undervisningsmaterial för minoritetsspråken.

5.4. Sametingets årsrapport om de samiska språken 2014

Liksom föregående år är det utbildningssektorn som får störst utrymme i Sametingets årliga rapport om de samiska språkens utveckling (Sametinget 2015). En viktig del av problemet är det strukturella hindren i form av en lagstiftning som inte gör en tvåspråkig skolgång möjlig. Internationell forskning visar att de mest framgångsrika undervisningsmodellerna är de "starka modellerna" som innebär att all undervisning sker på minoritetsspråket. På grund av lagstiftningen i Sverige (Skolförordning 2011:185 kap 9, §§ 12 och 13) har sådana undervisningsmodeller inte gått att införa.

Skolförordningen anger att undervisning på andra språk än svenska bara får ske till 50 procent av den totala undervisningstiden och måste dessutom successivt fasas ut för att övergå helt till undervisning på svenska i årskurs 7. Ett annat problem är, enligt rapporten, den vaga rätt till förskola på nationella minoritetsspråk som anges i minoritetsspråklagen där "hela eller delar av" verksamheten ska erbjudas på minoritetsspråken i förvaltningsområdena, vilket inte motsvaras av den ursprungliga formuleringen i stadgan som lyder "substantial part"¹³ och som man menar uttrycker en mer långtgående rättighet.

När det gäller högskolesektorn fick Umeå universitet under 2014 tillstånd att utfärda ämneslärarexamen i samiska som modersmål, både för grundskolan årskurs 7–9 och för gymnasiet (vilket också ger behörighet att undervisa i årskurserna 4–6). Samiskt språkcentrum skriver i årsrapporten att det är positivt att lärarutbildningar kommit till stånd, men att det egentligen är ännu mer angeläget att få fram en ämneslärarutbildning för de lägre årskurserna (1–7) eftersom det för språkutvecklingens skull är viktigt att satsningarna görs tidigt.

Vid Umeå universitet startade också en utbildning för modersmåls lärare i samiska under höstterminen 2014. Kursen genomförs på deltid och distans, med individuell studietakt och pågår till 2017. Under 2014 har nio studenter påbörjat utbildningen varav de flesta från sydsamiskt område.

---

¹³ European Charter for Regional or Minority Languages, European Treaty Series No. 148, s.5.

Högskolekurser samiska språk 2014		
	Umeå universitet	Uppsala universitet
Nybörjarkurser		
Sydsamiska (ht 2014)	30	0
Lulesamiska (ht 2014)	10	0
B-kurs		
Sydsamiska (ht 2014)	7	0
Lulesamiska (ht 2014)	2	0
Nordsamiska (ht 2014)	4	4
C-kurs (ht 2013)	5	1
C-kurs (ht 2014)	0	5
D-kurs		1
Komparativ samisk grammatik	1	0
Samisk fonologi	2	0

Figur 7. Antal studenter vid Umeå och Uppsala universitet 2014. Källa: Samiskt språkcentrum 2014.

När det gäller skriftligt material på samiska konstaterar Samiskt språkcentrum att det inte skett någon förändring sedan förra årets lägesrapport. Det råder fortsatt stor brist på läromedel, skönlitteratur och facklitteratur på de samiska språken. Det mesta av det material som ges ut är producerat på den norska sidan av Sápmi.

Sammanfattningsvis efterfrågar man från Samiskt språkcentrum alltså först och främst förändringar på strukturell nivå i utbildningssektorn för att fler ska få möjlighet att läsa samiska genom hela utbildningskedjan. För dem som redan har kunskaper i samiska behövs det skapas fler naturliga mötesplatser där det talas samiska, så att språken inte enbart blir associerade med hemmiljön. För detta krävs ett engagemang från kommuner och majoritetssamhället överlag.

5.5. Minoritetspolitisk bokslut 2010–2014: en rapport från Sverigefinländarnas delegation

I augusti 2014 gav Lennart Rohdin, på uppdrag av Sverigefinländarnas delegation, ut en rapport som sammanfattar de första fem åren sedan minoritetsreformen sjösattes (Sverigefinländarnas delegation 2014).

Rapportens fokus ligger på de områden inom minoritetspolitiken där det behövs andra, eller mer långtgående, åtgärder. Exempel på positiva tendenser tas också upp, till exempel det ökade samarbetet mellan minoritetsorganisationerna där man gemensamt fört fram åsikter till regeringen

och Europarådet. Alla fem minoriteter har numera också ungdomsorganisationer som samarbetar inom ramen för nätverket *Ung minoritet*.

Det finns dock många områden där de åtgärder som hittills vidtagits inte varit tillräckliga för att regeringen ska anses leva upp till de förpliktelser Sverige förbundit sig till genom Europarådets konventioner, eller de ambitioner som man formulerade i samband med minoritetsreformen. De mest angelägna problem att komma till rätta med är enligt rapporten följande:

- Fler kommuner utanför förvaltningsområdena behöver vidta åtgärder för att leva upp till grundskyddet i minoritetslagen.
- Myndigheter och kommuner behöver bli bättre på att förstå innebörden av samråd med minoriteterna. Samråd ska inte vara en envägskommunikation utan ska innebära att minoriteterna får någon form av inflytande på beslutsprocessen.
- Fler kommuner som ingår i något av förvaltningsområdena behöver vidta åtgärder som berör de icke-territoriella språken romska och jiddisch.
- Regeringen måste tydliggöra innebörden i Sveriges åtagande vad gäller Europarådets språkstadga som anger att förskola och äldrevård ska erbjudas "helt eller delvis", i förhållande till stadgans formulering "hela eller väsentliga delar" vars innebörd är en betydligt mer långtgående skyldighet.
- Regeringen måste sluta att särbehandla jiddisch. I dag pågår en särbehandling på flera områden, t.ex. i målen för public service-utbudet på minoritetspåk, där jiddisch saknas. Jiddisch ignoreras dessutom i regeringens utredning om lärarutbildning för de nationella minoritetsspråken.
- Trots regeländringar för att ta bort de formella inskränkningarna av rätten till modersmålsundervisning, behöver situationen för modersmålsämnet stärkas i praktiken. Allt för få kommuner känner till den särskilda rätt som nationella minoriteter har. Ett regelverk för distansundervisning behövs också.
- Ett utökat utbud av tvåspråkig undervisning på minoritetsspråken behövs.
- Det behövs regler som underlättar tillkomsten av friskolor för de nationella minoriteterna.
- Det behövs en långsiktigt hållbar lärarutbildning, som också ges tillräckliga resurser.

På mer strukturell nivå föreslår rapporten att uppföljningssystemet för minoritetspolitiken ses över. Man menar att det i samband med regeringens översyn borde övervägas att införa någon form av sanktion för de myndigheter som inte följer minoritetsspråkslagens skyldigheter. Rapporten pekar också på att den nuvarande konstruktionen av uppföljningsmyndighet kan behöva förändras eller stärkas. Bland annat framhålls att Sametinget och Länsstyrelsen båda har komplicerade roller. Sametinget riskerar, genom sina dubbla organisationsformer, att främst uppfattas som företrädare för den samiska gruppen. Länsstyrelsen å sin sida är en myndighet med ett mycket brett ansvarsområde som därmed har kontakt med kommunerna även i andra sammanhang. Detta kan göra det svårt att anta en alltför kritisk granskande roll i minoritetsfrågor, skriver Sverigefinländarnas delegation.

I det sammanhanget hänvisar man till den proposition som föregick minoritetslagen (prop. 2008/09:158, s.49) där regeringen skriver att ”om det skulle visa sig att det uppföljningsansvar som nu förslås inte är tillräckligt för att förbättra efterlevnaden av minoritetsrättigheter får frågan om införande av en operativ tillsyn på minoritetspolitikens område väckas på nytt”. Enligt Sverigefinländarnas delegations rapport är det nu dags för regeringen att göra en sådan översyn.

6. Det svenska teckenspråket

6.1. Sammanfattning av 2014

Utbildningssektorn har också stått i centrum för de språkpolitiska händelser som berört det svenska teckenspråket under 2014. Att förskolan och skolan är institutioner som är helt centrala för barns språkutveckling och därför kontinuerligt behöver granskas i frågor som gäller språkutbud och kunskapsnivå ses för det mesta som självklart. För teckenspråkiga barn är skolan som institution ännu viktigare än för andra barn. Teckenspråk är i de flesta fall inte ett språk som förs vidare från förälder till barn. Döva och hörselskadade barn är därför mer utlämnade till förskolan och skolan om de ska få möjlighet att lära sig och utveckla teckenspråket. Det finns alltså tungt vägande skäl för kommuner och skolor att ta till sig språklagens nionde paragraf som anger att myndigheterna har ett särskilt ansvar för det svenska teckenspråket.

Under 2014 blev det klart att svenskt teckenspråk ska ge meritpoäng i gymnasiet, vilket gör att teckenspråk jämställs med moderna språk som tillvalsämne. Det är dock långt ifrån alla skolor som i praktiken kan erbjuda teckenspråk i den reguljära skolan. Även i de skolor som erbjuder undervisning i och på svenskt teckenspråk finns det problem. Under 2014 publicerade elever från en av skolorna filmer som kritiserade kvaliteten på den teckenspråkiga undervisningen, vilket ledde till en debatt om skolans ansvar för teckenspråkiga elever. Under året publicerade dessutom Sveriges Dövas Ungdomsförbund (SDU) ett pressmeddelande som tog upp problemet med att elever av olika anledningar nekas gå på specialskolan trots att de söker sig dit för att få undervisning på svenskt teckenspråk.

I de följande avsnitten (6.2 – 6.6) kommer dessa nyheter att presenteras mer utförligt.

6.2. Skolan för döva och hörselskadade kritiserar

Specialskolan har under året blivit kritiserad av intresseorganisationer och av elever. Sveriges Dövas Riksförbund (SDR) publicerade under sommaren ett pressmeddelande om att döva och hörselskadade elever diskrimineras i skolan. I pressmeddelandet tar man upp problem som rör både specialskolan och den vanliga grundskolan. SDR menar att en del kommuner inte vill stå för kostnaden för elever som vill gå i en hörselklass i en annan kommun. I stället placeras dessa elever i den vanliga skolan i hemkommunen där de på grund av sin hörselnedsättning har svårt att vara lika delaktiga som normalhörande barn (SDR 2014). Problemet med att kommuner inte vill betala för elever som vill gå i skola i andra kommuner gäller även förskolebarn, vilket togs upp i Språkrådets rapport *Se språket – barns tillgång till svenskt teckenspråk* (Lyxell 2014).

Ett annat problem som SDR pekar på är att specialskolan kan neka teckenspråkiga barn som vill gå hos dem, med förklaringen att de inte tillhör specialskolans målgrupp, och därmed hänvisa dem till den reguljära grundskolan (SDR 2014). Det kan handla om barn som vill gå i specialskolan för att få undervisning på teckenspråk men som inte anses ha en tillräckligt stor hörselnedsättning för att tillhöra skolans målgrupp.

Även om en elev får en utbildningsplats som är särskilt anpassad för döva och hörselskadade, är det inte säkert att det blir rätt utbildning. SDR tar upp exemplet med en döv gymnasielev som ville gå ett program med en särskild inriktning för att få den behörighet som behövdes för vidare studier, men som i stället hänvisades till riksgymnasiet för döva och hörselskadade, som inte kan erbjuda rätt behörighet. Med dessa exempel vill SDR uppmärksamma att döva och hörselskadade barn och ungdomar inte får samma möjligheter i sin utbildning som hörande (SDR 2014).

Specialskolan ska i enlighet med skollagen (7 kap. 6§) i varje enskilt fall pröva om den elev som vill gå i specialskolan hör till specialskolans målgrupp. I behovsprövningen ska specialskolan göra en ”pedagogisk, psykologisk, medicinsk och social bedömning”. Det sägs dock ingenting om elevens språkliga behov eller rättigheter.

Lärare saknar teckenspråkskunskaper

I januari 2015 uppstod en livlig debatt på grund av en dokumentärfilm som spelades in av elever på Birgittaskolan, en specialskola för döva i Örebro. Eleverna i filmen uttryckte sitt missnöje över att lärarna inte behärskar det svenska teckenspråket tillräckligt bra, vilket man menar påverkar de döva elevernas betyg. Dessutom kritiserade eleverna den försämrade teckenspråksmiljön. Hörselskadade elever tillåts till exempel diskutera på talad svenska med lärarna vilket innebär att döva elever hamnar utanför. Elevfilmen, som publicerades på nätet, skapade stor uppståndelse i sociala medier och i teckenspråkssamhället (Sveriges dövas tidning 2015). Initiativtagaren till filmen fick även medverka vid en forskningskonferens som SDR arrangerade i Stockholm den 21 januari.

Kritik mot Specialpedagogiska skolmyndigheten har framförts tidigare. Lärarnas bristande språkkunskaper och elevernas dåliga skolresultat har varit ett problem som varit känt länge. Sveriges Dövas Ungdomsförbund (SDUF) överlämnade 2011 missnöjesutmärkelsen *Handbojor* till Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM:s generaldirektör Greger Bååth (Lagergren 2011).

Även i Norge har det under året framförts kritik mot skolledare som saknar kunskaper om teckenspråk. Då var det norska Språkrådet som skrev ett öppet brev (Språkrådet 2014).

6.3. Teckenspråk betraktas som nationellt minoritetsspråk i Skellefteå

I Skellefteå kommun togs däremot ett policybeslut under 2014 som innebär att man ska betrakta det svenska teckenspråket som ett nationellt minoritetsspråk, åtminstone vad gäller modersmålsundervisningen (Andersson 2014).

Tidigare har Skellefteå kommun följt villkoret att minst fem elever ska ingå i en undervisningsgrupp för att kommuner ska vara skyldiga att erbjuda modersmålsundervisning, vilket skolförordningen föreskriver (de nationella minoritetsspråken undantagna). Det kravet tas nu bort och det ska i fortsättningen räcka med att en enda elev vill ha undervisning i teckenspråk för att denne ska kunna få det. Samma villkor som gäller för de nationella minoritetsspråken ska alltså även gälla för det svenska teckenspråket i Skellefteå. Insatsen kommer dock främst att vara till hjälp för CODA-barn¹⁴

¹⁴ CODA står för ”Children of Deaf Adults” och syftar på hörande barn som vuxit upp med döva föräldrar.

(det vill säga hörande barn till teckenspråkiga föräldrar), eftersom det främst är de som har svenska som modersmål. De flesta döva och hörselskadade barn har i dag svenskt teckenspråk som förstaspråk och svenskt teckenspråk som andraspråk (även om det också förekommer att döva barn har svenskt teckenspråk som förstaspråk).

Stöd till CODA-barn kan vara särskilt viktigt. En ny rapport från Jönköpings läns landsting som publicerades hösten 2014 visar att det finns flera brister i stödet till CODA-barn och deras familjer (Bergholtz och Johansson 2014). Bland annat får barnen inte lära sig teckenspråk ordentligt, vilket leder till att de inte kan kommunicera med sina föräldrar fullt ut. Dessutom kommer barnen efter i språkämnena i skolan, eftersom de inte kan få samma hjälp av sina föräldrar i de ämnena som andra barn. I gymnasiet kan språkämnena utgöra en stor del av undervisningen och därmed ha stor påverkan på betygen. Enligt uppgifter från Skolverket till tidningen Skolvärlden, är det bara nio barn i hela landet som får teckenspråk som modersmålsundervisning i dag. Det har inte gjorts någon nationell kartläggning av hur stor CODA-gruppen egentligen är, men den har uppskattats till minst 1 000 barn (Björnsson och Kankkonen 2014, Stucki 2014).

6.4. Meritpoäng för gymnasiestudier i svenskt teckenspråk

Frågan om meritpoäng för studier i teckenspråk har Språkrådet rapporterat om i tidigare omvärldsrapporter (se t.ex. Språkrådets omvärldsrapport 2013, s.51), men i år skedde de sista förändringarna. Den 1 februari 2014 ändrades bestämmelserna i högskoleförordningen som gör det möjligt att få meritpoäng för studier i svenskt teckenspråk i gymnasieskolan. Därmed har reformarbetet med att anpassa lagstiftningen så att svenskt teckenspråk jämföras med moderna språk kommit till en slutpunkt. Under 2013 ändrades bestämmelserna i Gymnasieförordningen som möjliggjorde att elever kunde välja svenskt teckenspråk inom ramen för språkvalet. Universitets- och högskolerådet fick i uppdrag att ta fram föreskrifter om hur elever från år 2000 och framåt ska kunna tillgodoräkna sig meritpoäng vid högskolestudier (Utbildningsdepartementet 2013 A och B).

6.5. Textning av svenska biofilmer

I december 2014 tog SF Bio ett principbeslut om att alla svenska filmer ska visas i en textad version (SF Bio 2014). Alla föreställningar ska alltså sändas med text, och i de fall filmerna inte har text ska det anges av biografägaren. Således blir textningen norm, och inte undantag som tidigare.

En del filmproducenter reagerade med ilska över beslutet och menade att textning förstör filmupplevelsen, speciellt i komedier. De menade att om man ser texten innan dialogen framförs så kan den komiska effekten förloras. De som försvarade beslutet menade dock att om alla svenska filmer textas så kommer publiken att bli van vid det. De påpekade också att biopubliken redan i dag ser utländska komedier med undertexter utan att det verkar orsaka problem (HRF 2014, Sigander 2014).

En bidragande orsak till beslutet är den utökade diskrimineringslagen som träder i kraft den 1 januari 2015. Från och med 2015 kan alltså bristande tillgänglighet klassas som diskriminering. En annan orsak är att produktionsstödet till svensk film sedan två år tillbaka är behäftat med krav på att vara

anpassad för textning. Ett tredje skäl är att tekniken gjort det billigare att texta filmer (HRF 2014, Martinsson 2014).

Döva och hörselskadade har länge kämpat för möjligheten att se svenska filmer i hela landet, vilket inte varit självklart eftersom man inte kunnat följa dialogerna i filmerna. I stället har man varit hänvisade till att se utländska textade filmer. Endast ett urval av de svenska filmerna har varit textade och de har visats på ett fåtal föreställningar.

6.6. Danska språknämnden får danskt teckenspråksråd

Språkrådet har i tidigare omvärldsrapporter uppmärksammat att Dansk Sprognævns uppdrag från den 1 februari 2015 också innefattar det danska teckenspråket. Under 2014 blev de sista praktiska detaljerna färdiga.

Vid den danska språknämnden har ett nytt sekretariat inrättats med ett teckenspråksråd bestående av fem personer med kompetens inom danskt teckenspråk. Rådet ska bistå arbetet på språknämnden, bland annat i utformandet av riktlinjer för hur det danska teckenspråket ska dokumenteras. Rådet ska också ge råd och upplysningar om danskt teckenspråk till allmänheten samt samarbeta med intresseorganisationer inom teckenspråksområdet. På sikt ska en språkvårdare i danskt teckenspråk anställas vid Dansk Sprognævn.

Beslutet har stort symbolvärde i teckenspråkssamhället som ser det som ett erkännande av det danska teckenspråket, vilket tidigare har haft en svag ställning i den danska lagstiftningen.

7. Andra minoritetsspråk

Värnandet av den språkliga mångfalden är ett centralt mål för språkpolitiken i Sverige. Språklagen anger i sin 14:e paragraf att individer med andra modersmål än svenska ska ges möjlighet att "använda och utveckla" sina språk. Samtidigt är det tydligt att det inom många områden är svårt att i praktiken leva upp till skyldigheten att ge "tillgång till språk", särskilt när det kommer till andra språk än svenska och de klassiska skolspråken. Både i förskolan och i skolan har tillsynsmyndigheterna länge konstaterat att lärare och annan pedagogisk personal har för dåliga kunskaper om vad flerspråkiga barn behöver för sin kunskapsutveckling, trots att var femte elev i dag har utländsk bakgrund (SCB 2002)¹⁵

I Språkrådets omvärldsrapport 2013 rapporterade vi om det åtgärdsprogram som regeringen presenterade 2012, i syfte att förbättra mottagande och undervisning av nyanlända elever i skolan (Språkrådets omvärldsrapport 2013, s.11–12). Bakgrunden är att nyanlända elever generellt har svårare att nå grundskolans kunskapskrav. Bara 64 procent av dem nådde behörighet till gymnasieskolans nationella program 2011 (Utbildningsdepartementet 2013A).

En annan svaghet i skolsystemet, som drabbar nyanlända och flerspråkiga barn, är det bristfälliga förhållanden som omger modersmålsämnet. Språkrådet gav 2014 ut rapporten *Debatterad och marginaliserad – perspektiv på modersmålsundervisningen* (Spetz 2014) som bland annat redogör för modersmålsundervisningens position som språkpolitisk angelägenhet och ämnets implementering från hemspråksreformen 1977 fram till i dag.

Följande avsnitt (7.1 – 7.2) sammanfattar aktuella händelser i arbetet med regeringens åtgärdsprogram för nyanlända samt redogör för de huvudsakliga slutsatserna i Språkrådets rapport om modersmålsundervisning.

7.1. Kartläggning av nyanländas språkkunskaper

Åtgärdsprogrammet innehåller bland annat direktivet till en promemoria som lades fram under 2013: *Utbildning för nyanlända elever* (Ds 2013:6). Promemorians förslag går i korthet ut på att öka tillgången till ämnet svenska eller svenska som andraspråk för nyanlända elever, framför allt under den första tiden i svensk skola. I promemorian slår man också fast att lärarna måste ha kunskap om hur andraspråksinlärning går till samt känna till förutsättningarna för en gynnsam språkutveckling.

Som ett led i åtgärdsprogrammet fick Skolverket i uppdrag att ta fram ett kartläggningsmaterial som skolorna ska använda sig av när de bedömer en nyanländ elevs kunskapsnivå och språkliga nivå. Skolverket konstaterar att för en bedömning av elevens nivå i svenska krävs en djupgående analys: "Det räcker inte med att konstatera att eleven har ett fungerande vardagsspråk och ett gott flyt, utan

---

¹⁵ Enligt SCB (MIS 2002:3) definieras personer med utländsk bakgrund som personer som är utrikes födda, eller inrikes födda med två utrikes födda föräldrar.

analysen måste ha en tydlig inriktning på hur eleven behärskar ett kunskapsrelaterat språk, ett så kallat skolspråk” (Skolverket 2014). Kartläggningen är tänkt att genomföras i samtal mellan elev och lärare som en integrerad del av den ordinarie undervisningen. Utöver kunskaper i svenska ska en pedagogisk kartläggning göras med fokus på de nationella ämnes- och kursplanerna. Kartlägnings- och bedömningsmaterialet ska vara klart under 2016. Som en del av åtgärds paketet kommer det också att satsas pengar på fortbildning av lärare i syfte att höja kompetensen hos lärarkåren när det gäller att stödja språkutvecklingen hos nyanlända elever med andra modersmål än svenska.

7.2. Språkrådets rapport om modersmålsundervisning

Om rapporten

I juli i år släppte Språkrådet rapporten *Debatterad och marginaliserad – perspektiv på modersmålsundervisningen* (Spetz 2014). Rapporten innehåller dels fyra undersökningar som Språkrådet genomfört under åren 2011–2012 och dels en genomgång av modersmålsämnets implementering från hemspråksreformen fram till i dag. Syftet med rapporten har varit att lyfta frågan om modersmålsundervisningens situation, först och främst ur ett ideologiskt perspektiv, men också att undersöka hur ämnet uppfattas av föräldrar (och till viss del elever) i dag. Ett annat syfte har varit att titta på modersmålsundervisningens roll ur ett språkpolitiskt perspektiv, med utgångspunkt i språklagen.

En delundersökning består av en genomgång av modersmålsämnets syfte såsom det formuleras i kursplanerna från 1960-talet och fram till i dag. En annan del redogör för resultatet från en enkätundersökning som genomförts bland modersmålsenheter i landets kommuner angående ämnets organisation och förutsättningar. En annan enkätundersökning genomfördes bland föräldrar med modersmålen finska, persiska och somaliska och handlade om modersmålsundervisningens nytta för barnen i dag och i framtiden. Ytterligare en undersökning bestod i en genomgång av insändare i dagstidningar under 2006–2011 där modersmålsundervisning diskuteras.

Rapportens resultat: klyftan mellan teori och praktik

Modersmålsundervisningen har sedan den infördes i svenska skolor under 1970-talet varit en av de mer omdiskuterade skolpolitiska frågorna – inte bara bland lärare och språkforskare utan även bland en bred allmänhet. Modersmålsundervisningen har alltså knappast varit ett skolämne bland andra, utan redan från början haft en tydlig ideologisk laddning. Samtidigt har Sverige behållit starkare formella rättigheter till modersmålsundervisning än i de flesta andra länder i Norden och Europa. Den officiella svenska hållningen är att kunskaper i andra språk har ett värde i sig, inte bara som ett redskap för att lära sig svenska.

Införandet av språklagen 2009 innebar ett ännu tydligare ställningstagande för bevarandet av det mångspråkiga Sverige. Språklagens fjortonde paragraf anger att svenska myndigheter är skyldiga att ge alla människor tillgång till språk, oavsett modersmål. I förarbetena till lagen lyfts modersmålsundervisningen fram som central för det allmännas möjlighet att leva upp till den skyldigheten. Modersmålsundervisningen är ett av få, kanske det enda, verktyg staten har att förverkliga språklagens bestämmelse om att ge tillgång till andra språk än svenska.

Modersmålsundervisningen är också en unik praktik genom att den mycket konkret manifesterar Sveriges mångspråkighet.

Undersökningarnas resultat bekräftar framför allt glappet mellan å ena sidan de ambitioner för modersmålsämnet som kommer till uttryck i styrdokument och skolmyndigheters rapportering – å andra sidan modersmålsundervisningens dåliga förutsättningar ute i skolorna. Genomgången av kursplanernas beskrivning av syftet med modersmålsämnet, visar att ämnets kunskapsförmedlande roll fått en mer framträdande plats med tiden, samtidigt som ingenting tyder på att ämnet fått en sådan roll i skolan.

Enligt resultaten från kommunenkäten sker samplanering mellan modersmåls lärare och andra lärare relativt sällan, och bristen på lärare gör det svårt för kommunerna att leva upp till sina skyldigheter att erbjuda modersmålsundervisning till de elever som har rätt till det.

Modersmålsämnets positiva inverkan på elevers kunskapsinhämtning var heller inte något som lyftes fram av föräldrarna i den enkät som genomfördes bland familjerna. När föräldrarna graderade olika påståenden om modersmålsundervisningens nytta var stärkandet av elevernas ämneskunskaper det svarsalternativ som minst antal familjer instämde i. De kommuner som medverkade i den andra enkäten vittnade till och med om ett motsatt förhållande: många modersmålsenheter menade att föräldrar och barn snarare har uppfattningen att modersmålsundervisningen inverkar negativt på elevers kunskaper i svenska.

En liknande inställning om modersmålsundervisningen som ett hinder för elevers integration och kunskaper i svenska återfanns bland insändarskribenter som debatterade modersmålsundervisningens vara eller icke-vara på dagstidningarnas insändarsidor. På insändarsidorna fungerade modersmålsundervisningen snarare som en symbol för frågor med invandrapolitiskt innehåll än som eget diskussionsämne.

Sammanfattningsvis lyfter undersökningarnas resultat fram modersmålsämnets fortsatta paradox: trots flerspråkighetsforskning och offentlig retorik som pekar på ämnets stora betydelse för flerspråkiga elever, fortsätter modersmålsundervisningen i praktiken sin undanskymda och marginaliserade tillvaro.

I samband med att rapporten släpptes publicerade Språkrådet också en artikel på DN Debatt (Cederberg och Spetz 2014). I artikeln lyfte vi fram några konkreta åtgärder för att stärka modersmålsundervisningens roll. Först och främst måste kunskaperna om flerspråkiga barns lärande öka, det gäller naturligtvis både för de nationella minoritetsspråken och för andra språk. Andra åtgärder som togs upp i artikeln var införandet av meritpoäng för fler språk än de klassiska skolspråken (franska, tyska, spanska). Den åtgärd som lyftes fram som den mest centrala var dock att det behövs föras in ett tydligare flerspråkighetsperspektiv redan i lärarutbildningen, så att alla lärare har med sig grundläggande kunskaper i hur andraspråksinläring går till och vilka förutsättningar som är nödvändiga för en bra språkutveckling också för elever med andra modersmål än svenska.

Språkåret 2014 – sammanfattande kommentarer

Frågan om vi ska ha en språklag i Sverige har varit föremål för två utredningar under det senaste decenniet. Under utredningarnas gång hördes en del röster som ifrågasatte om det verkligen var meningsfullt att göra lag av något som ändå framstod som självklart: att svenska är landets huvudspråk. Att minoritetsspråk behöver samhällets skydd och därmed bör skrivas in i ett språkpolitiskt sammanhang tycks mer uppenbart. En del av de nationella minoritetsspråken håller på att helt försvinna, en situation som knappast råder för det svenska språkets del. Båda utredningarna *Mål i mun* (SOU 2002:27) och *Värna språken* (2008:26) slår fast att svenskan är ett stabilt språk som under de närmaste hundra åren kommer att vara sig likt.

Det är främst engelskans växande inflytande som gör att svenskan inte längre har en lika självklar position på alla arenor. I *Mål i mun* beskriver Kenneth Hyltenstam, professor vid Centrum för tvåspråkighetsforskning, engelskans allt större inflytande i Sverige:

”Under det senaste århundradet har engelska språket skapat sig en dominerande ställning i alla delar av världen, något som framträder tydligare i dag än bara för ett par decennier sedan. [...] Detta förhållande innebär en ny situation för medborgarna i alla de länder där engelska inte är huvudspråk. Kunskaper i engelska språket har blivit en förutsättning för deltagande i kommunikation inte bara på det internationella planet, utan också i alltfler sammanhang på den nationella scenen, även i icke-engelskspråkiga länder som Sverige.” (*Mål i mun*, SOU 2002:27, bilaga 3, s.45)

Trots att Sverige egentligen aldrig varit enspråkigt och trots att regeringen nu sedan ett decennium gett särskild status åt fem nationella minoritetsspråk, finns det fortfarande en stark enspråkighetsnorm i Sverige. Enspråkighetsnormen har bidragit till att osynliggöra de nationella minoritetsspråken men den har troligen också bidragit till att engelskans inflytande över svenskan i allmänhet inte uppfattas som en fråga med potentiellt språkpolitiskt innehåll.

Minoritetsreformen 2009 blev inledningen till en mer systematiskt uppbyggd minoritetspolitik. En mängd nationella och lokala projekt för revitalisering i hela landet kunde sätta igång och en rad statliga myndigheter fick specifika minoritetspolitiska uppdrag. Ansvaret växte i kommunerna genom den frivilliga anslutningen till förvaltningsområden. Ett uppföljningssystem där Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget informerar om, följer upp och årligen sammanfattar den minoritetspolitiska utvecklingen sjuöskades också. Även om det återstår mycket arbete innan de nationella minoriteternas språk och kultur har en naturlig plats i majoritetssamhället, har strukturen runt minoritetspolitiken bidragit till att de nationella minoritetsspråken på ett självklart sätt ges en politisk inramning.

När det gäller svenskan är det inte lika enkelt att definiera vad det språkpolitiska stoffet består av, trots att större delen av språklagen ägnas svenskan: att ”svenskan ska vara huvudspråk i Sverige” (§4), och att ”språket i domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra organ som fullgör uppgifter i offentlig verksamhet ska vara svenska” (§10), samt att ”svenskan ska vara samhällets gemensamma

språk som alla som är bosatta i Sverige ska ha tillgång till och som ska kunna användas inom alla samhällsområden" (§5). Språklagen anger dessutom att "det allmänna har ett särskilt ansvar för att svenskan används och utvecklas" (§14). Även andra paragrafer i lagen, de om klarspråk, terminologi och språkanvändning i internationella sammanhang, handlar om svenskan.

Språklagens paragrafer är dock, av nödvändighet, oprecist formulerade och det kan vara svårt att läsa in dem i de konkreta sammanhang där det finns behov av att stötta användningen av svenska. Särskilt svårt eftersom vi samtidigt behöver värna om såväl andra minoritetsspråks status som om internationalisering och befolkningens goda kunskaper i engelska.

Under 2014 inträffade flera händelser som direkt berörde svenskan som fackspråk men även som förvaltningspråk. Debatterna uppkom efter det att en räkka kulturpolitiska beslut om neddragningar av statsanslag blev kända. De som berördes av besluten var Terminologicentrum TNC, språk- och kulturinstitutioner utomlands samt en rad kulturtidskrifter. Ett år tidigare, hösten 2013, aviserade Vetenskapsrådet dessutom att man planerade att dra tillbaka det ekonomiska stödet till vetenskapliga tidskrifter i vilka publiceringen till stor del sker på svenska.

Tidskrifternas betydelse för svenskan var också skälet till att Institutet för språk och folkminnen, via Språkrådet, reagerade på beslutet om det indragna stödet och skrev ett brev till Vetenskapsrådet. I brevet framhöll Språkrådet att språklagen säger om samhällets skyldigheter att skydda och främja det svenska språket och den svenska terminologin. Terminologi inom högre utbildning och forskning lyfts i förarbeten till språklagen fram som särskilt betydelsefull. Att det finns forum för att publicera sig på svenska är alltså en viktig språkpolitisk fråga eftersom dessa forum också utgör en grogrund för svensk terminologi. För att svenska språket ska kunna utvecklas som vetenskapligt språk krävs att det finns svenskspråkiga kanaler. Språkrådet framhöll också att för en del av disciplinerna skulle en nedläggning av tidskrifter på svenska innebära att incitamenten för forskare inom dessa fält att skriva på svenska skulle försvagas ytterligare.

Några av besluten drogs tillbaka efter stark kritik. De diskussioner som följde på besluten lyfte fram fack- och kulturtidskrifters viktiga roll både för forskarsamhället och för allmänheten. När det gäller Medelhavsinstitutet har deras kulturella och historiska värden framhållits. I TNC:s fall har kritiker till det slojade anslaget betonat betydelsen och samhällsnyttan av en enhetlig terminologi.

I något enstaka fall har Sveriges språkpolitik nämnts i dessa diskussioner men det har ändå varit ett perspektiv som figurerat i marginalen. Varken bland beslutsfattare eller bland deras kritiker har det, annat än i undantagsfall, förekommit några hänvisningar till språkpolitiska övervägningar. Från officiellt håll har besluten motiverats med ekonomiska argument (med undantag av TNC där regeringen främst angett principiella skäl, nämligen att TNC till formen är ett aktiebolag). Att beslut fattats för att sedan dras tillbaka tyder på att man från regeringens håll inte hade räknat med de starka reaktionerna, men kanske också på att besluten inte föregåtts av någon grundlig analys, vare sig av kulturpolitiska konsekvenser i allmänhet eller av språkpolitiska i synnerhet. Först ett halvår efter det att det slojade anslaget till TNC aviserats, i april 2015, hördes en regeringsföreträdare uttala språkpolitiska överväganden i ett officiellt sammanhang. Det skedde i samband med en kort riksdagsdebatt om TNC:s framtid, på initiativ av en interpellation från folkpartiet, som närings- och innovationsminister Mikael Damberg besvarade. Beskedet från Damberg var att stödet till TNC kommer att vara kvar till åtminstone 2016 och att det offentliga terminologiområdet ska utredas.

Att statens organisering av de terminologiska insatserna ska ses över är ett positivt besked. Språkrådet har vid upprepade tillfällen lyft behovet av en bättre struktur kring terminologiskt arbete i den offentliga sektorn. Inte minst bör ansvarsfördelningen mellan olika myndigheter framgå tydligare än i dag. Få kommuner och mindre statliga myndigheter arbetar i dag med terminologi på det sätt språklagen kräver. I Språkrådets omvärldsrapport för 2013 konstaterade vi att det terminologiska arbetet inte är etablerat inom myndighetssfären och att språklagens bestämmelse om myndigheternas ansvar för terminologi (§ 12) inte räckt till för att vända trenden.

Vi konstaterade också att språklagsutredningen (*Värna språken* SOU 2008:26, s.234–235) bara mycket kort nämner hur myndigheternas terminologiarbete bör organiseras och samordnas. Utredningen tänkte sig att ansvaret på ett naturligt sätt skulle falla på sektorsmyndigheterna, att det ”i praktiken blir de centrala myndighetsfunktionerna inom olika sektorer som kommer att ha huvudansvaret för terminologiutvecklingen och att arbetet sker i samarbete med termutvecklingsorgan såsom Terminologisentrum TNC m.fl.”. Flera remissinstanser påpekade dock att organiseringen av myndigheters ansvar för terminologi framstod som oklar. I propositionen (*Språk för alla*, prop. 2008/09:153, s.33) nöjde sig regeringen dock med att konstatera att ”språket skapar naturliga möjligheter att utveckla terminologin” och att ”ansvaret med fördel kan fördel samordnas och eventuellt centraliseras”. En sådan utveckling verkar dock inte ske automatiskt. Men möjligheten att utse sektorsmyndigheter med särskilt ansvar för terminologi inom sina områden kan vara ett alternativ att titta närmare på.

Frånvaron av språkpolitiska diskussioner i samband med budgetförslagen om neddragningar kan naturligtvis ses i ljuset av det faktum att språkpolitiken fortfarande är ett nytt och relativt okänt politikområde. De konkreta frågor som språklagen omfattar döljs därför lätt bakom andra, mer etablerade, politikområden som kulturpolitiken, utbildningspolitiken eller näringspolitiken, och definieras också därefter. Därför är det extra viktigt för språkpolitiken att beslutsfattare och andra som är språkpolitiskt insatta formulerar förhållanden som handlar om språk på samhälls nivå som just språkpolitiska angelägenheter. Målet med att föra fram en språkpolitisk agenda i relevanta sammanhang är inte bara att påverka beslut i en viss riktning – det finns naturligtvis tillfällen då språkpolitiska argument får ge vika för ännu mer angelägna syften. Målet med att uppnå större språkpolitisk medvetenhet är snarare att när beslut fattas som rör språkliga förhållanden ska de ha föregåtts av språkpolitiska överväganden. Ska språkpolitiken ha en chans att få genomslag inom politiken och i samhället i stort måste den först och främst börja synas i närliggande politikområden, som kulturpolitiken. När kulturpolitiska beslut fattas som riskerar negativa konsekvenser för svenskan som fackspråk eller som vetenskapligt språk, utan att det framgår att man övervägt de språkpolitiska konsekvenserna av dem, är det svårt att dra någon annan slutsats än att det också hos beslutsfattare inom kultursektorn finns en omfattande omedvetenhet om att vi har en språkpolitik i Sverige.

I och med skiljedomsutredningen prövades språklagens §10 om svenskan som förvaltningsspråk. Utredningens överväganden är ett exempel på ett ställningstagande mellan å ena sidan språkpolitiska intressen och å andra sidan ekonomiska vinster och konkurrensfördelar för branschen. Att öppna för möjligheten att underlätta frivillig användning av engelska i domstolstvister, som ett sätt att effektivisera processen och göra Sverige till ett mer attraktivt land för internationella affärstvister, verkar rimligt. Samtidigt måste en förändring av rättegångsspråk

genomföras utan att det drabbar offentlighetsprincipen och principen om allmänhetens möjlighet till insyn i domstolarnas arbete.

En annan fråga som kom att diskuteras i skiljedomsutredningen var huruvida myndigheterna efterlever språklagens §10 om svenska som myndighetsspråk i samband med översättning av dokument till svenska från andra språk. I den proposition som ligger till grund för språklagen framgår det att man förutsätter att myndigheter, även domstolar, i princip upprättar alla handlingar på svenska och vid behov översätter dem till andra språk – även de handlingar som kommer in till myndigheten. Det är dock oklart om ett sådant antagande stämmer med myndigheternas praxis. De få lagtexter som tar upp myndigheters skyldighet vad gäller tolkning och översättning (till exempel förvaltningslagen och rättegångsbalken) utgår från ett förhållande där svenska är det självklara, och därmed outtalade, förvaltnings språket. De reglerar alltså rätten till översättning från svenska till andra språk, inte det omvända förhållandet.

Att språklagen inte är i samklang med tidigare lagstiftning beror sannolikt på att språklagen fortfarande är en relativt ny lag och att den formulerats utifrån nya förhållanden, i det här fallet engelskans ökande inflytande, som ännu inte fångats upp av äldre lagstiftning inom andra politikområden. Att de allmänna handlingar man begär ut från en myndighet i Sverige ska vara skrivna på svenska kan dock tyckas självklart. Så är dock inte fallet från ett juridiskt perspektiv.

För att språklagens intentioner vad gäller svenskan som förvaltnings språk ska realiseras fullt ut vore det därför angeläget att närmare undersöka hur långt ifrån språklagens intentioner myndigheternas praxis om översättning och tolkning står i dag, både när det gäller översättning från och översättning till svenska. Om svenska ska vara det samhällsbärande språket och den gemensamma plattform som garanterar allas deltagande i samhällslivet, behöver det regelverk som handlar om myndigheters översättning av allmänna handlingar vara tydligare än det är i dag.

Det är naturligtvis inte bara för svenskans del som det språkpolitiska sammanhanget är betydelsefullt. För teckenspråkiga är språklagen särskilt viktig eftersom den innebär att teckenspråkiga för första gången i en lagtext benämns som en språklig minoritet och inte först och främst utifrån en funktionsnedsättning. Språklagens bestämmelse om svenskt teckenspråk vänder sig inte bara till döva och hörselskadade (även om det naturligtvis först och främst är de som i praktiken är teckenspråkiga), utan även till dem som "av andra skäl har behov av teckenspråk". Det är alltså de språkliga rättigheterna som står i fokus precis som för övriga språkanvändare, oavsett om den som har behov av teckenspråk är döv, hörselskadad eller hörande. Andra paragrafer i språklagen anger att samhället ska "skydda och främja" det svenska teckenspråket och att individen ska "ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda det svenska teckenspråket".

För att samhället ska kunna skydda och främja språket och ge tillgång till teckenspråk, som det står i lagen, krävs precis som i förhållanden rörande svenska och engelska, att annan lagstiftning som berör teckenspråk går i samma riktning som språklagen. När elever söker till specialskolan för att få undervisning i och på teckenspråk bedöms de i dag utifrån pedagogiska, psykologiska, medicinska och sociala kriterier där graden av hörselnedsättning spelar in i bedömningen av huruvida eleven tillhör skolans målgrupp. Kriterier som på något sätt tar hänsyn till döva och hörselskadades språkliga rättigheter nämns dock inte i den bestämmelse som reglerar specialskolans intagning (skollagen, kap.7 §6).

Den statliga specialskolan är den enda skolform som erbjuder tvåspråkig undervisning på svenska och svenskt teckenspråk. Om samhället ska kunna främja och erbjuda tillgång till det svenska teckenspråket borde det innebära att de få skolor som har kapacitet att erbjuda teckenspråkig undervisning också har möjlighet att ta emot de elever som söker till skolan för att få tillgång till sådan undervisning, oavsett funktionsnedsättning. På så sätt skulle tillgången till teckenspråkig undervisning behandlas som den uttrycks i språklagen – som en renodlad språklig rättighet.

Språklagen är också betydelsefull som ett ställningstagande för det mångspråkiga samhället. Värnandet av den språkliga mångfalden blev i och med språklagen ett centralt mål för språkpolitiken. Samtidigt är det tydligt att det inom många områden är svårt att i praktiken leva upp till det som står i språklagen om att ”ge tillgång till språk”. En av få konkreta exempel på samhällets möjligheter till detta är skolans modersmålsundervisning.

Språkrådets rapport om modersmålsundervisning, *Debatterad och marginaliserad – perspektiv på modersmålsundervisningen*, publicerades i juli 2014. Rapportens huvudsakliga slutsats är att modersmålsämnet är omgivet av ett paradoxalt förhållande: en klyfta mellan modersmålsämnets höga ambitioner, såsom de kommer till uttryck i styrdokumentet, och ämnets marginaliserade position i skolorna. Trots att man i den svenska utbildningspolitiken under lång tid lyft fram värdet av mångfald och mångspråkighet brottas modersmålsämnet med problem som varit i stort desamma sedan skolämnet introducerades i och med hemspråksreformen 1977. Sedan 1970-talet har dock omständigheterna förändrats: fler elever har utländsk bakgrund och de talar betydligt fler språk i dag än för trettio år sedan.

Att skapa förutsättningar för flerspråkiga elever att behålla och utveckla sin flerspråkighet inom skolans ramar, det vill säga göra allvar av de mål som redan formulerats i styrdokumentet, skulle kräva stora satsningar på bland annat lärare och läromedel. Sådana satsningar skulle inte bara innebära ökade kostnader för skolorna rent ekonomiskt utan också utgöra ett tydligt ställningstagande för ett mångspråkigt samhälle i en tid då mångkultur som samhällsideal är på kraftig tillbakagång på många håll i Europa. I det inrikespolitiska klimat som råder skulle det innebära en politisk risk att driva frågor om flerspråkighet inom den svenska skolan och om modersmålsundervisningens potential annat än på ett ytligt plan.

Språklagen är viktig, inte minst symboliskt, eftersom det är första gången Sverige lagfästs som ett mångspråkigt land, med en uttalad ambition att förbli mångspråkigt. Samtidigt måste naturligtvis den politik som förs följa i den riktningen som lagen anger för att den inte enbart ska reduceras till ett symbolvärde.

Kanske har föreställningen om den svenska modellen, som bygger på pluralism och mångfald, varit tillräckligt framgångsrik som den är – i teorin. Sveriges rykte som mångkulturell förebild har ett starkt positivt symbolvärde som är förankrat i den svenska självbilden. Kanske är den självbilden en delförklaring till att den skattefinansierade modersmålsundervisningen fortfarande har brett politiskt stöd (Sverigedemokraterna är i dagsläget det enda riksdagsparti som vill avskaffa modersmålsundervisningen) och att de höga kunskapsmål som satts upp i ämnets kursplan inte blivit mindre ambitiösa över tid.

Om det skulle genomföras en ambitionssänkning i styrdokumenterna eller i de formella rättigheterna till modersmålsundervisningen skulle också det ideologiska värdet gå förlorat, och med det en nationell självbild om tolerans och mångfald. Den svenska modellen är kanske, från det perspektivet, en modell som det aldrig funnits tillräckligt stark politisk vilja att genomföra fullt ut eftersom ambitionen i sig varit tillräckligt värdefull, både inför den inhemska opinionen och internationellt. För att börja rucka på klyftan mellan styrdokumentens ambitioner och den praktik som modersmålsundervisningen är behövs en diskussion om behov och konsekvenser utifrån den faktiska situation som råder för modersmålsämnet. Kanske har ändå ett första steg tagits i och med regeringens åtgärds paket för nyanländas lärande som aviserades 2012. Förhoppningsvis kan modersmålsämnet dra nytta av den ökade kunskapen om flerspråkiga barns lärande inom skolan.

En ökad kunskap om språk och språkliga förhållanden bland allmänheten är förhoppningsvis också något språklagen kan bidra med. Frågor om språkval och språkanvändning i samhället, till exempel vilka språk vi ska läsa i skolan, på vilket sätt ett majoritetsspråk bör lämna plats åt minoritetsspråk eller hur myndigheter bör uttrycka sig, har en politisk dimension. En större medvetenhet om det kan förhoppningsvis leda till att fler blir intresserade av att diskutera sådana frågor.

Trots språklagens till synes okontroversiella bestämmelser om svenskan, de nationella minoritetsspråken, det svenska teckenspråket och andra minoritetsspråk, finns det många områden som närmare behöver granskas med språkpolitisk lupp. Ett första steg på vägen vore att beslutsfattare på olika nivåer började benämna frågor om språkval och språkanvändning i samhället för vad de är – språkpolitiska angelägenheter.

8. Referenser

Regeringsbeslut, direktiv och remissvar

Justitiedepartementet (2014). En översyn av lagen om skiljeförfarande, dir. 2014:16.

Justitieombudsmannen, JO (2013). Beslut, diariennr. 4552-2013, 5937-2013, 6105-2013.

Justitieombudsmannen, JO (2014A). Beslut, diariennr. 6100-2014

Justitieombudsmannen, JO (2014B). Beslut, diariennr. 6106-2014

Kulturdepartementet och Näringsdepartementet (2014). Uppdrag för att möjliggöra direkttextning av tv-program. Pressmeddelande 19 juni 2014. <http://www.regeringen.se/sb/d/18656/a/242698>

Sverigefinländarnas delegation (2014). Minoritetspolitiskt bokslut 2010–2014. Rapport av Lennart Rohdin på uppdrag av Sverigefinländarnas delegation.

Sveriges riksdag (2014). Bristande tillgänglighet som en form av diskriminering. Betänkande 2013/14:AU8. <http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Utskottens-dokument/Betankanden/Arenden/201314/AU8/>

Sveriges riksdag (2015). Framtiden för Terminologacentrum. Interpellation 2014/15:420. http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Fragor-och-anmalningar/Interpellationer/Framtiden-for-Terminologicentr_H210420/

Utbildningsdepartementet (2013A). Regeringsbeslut U2013/1101/S.

Utbildningsdepartementet (2013B). Förslag om införande av meritpoäng för ämnet svenskt teckenspråk för hörande. Promemoria U2013/983/UH. 18 februari 2013. <file:///C:/Users/jensp182/AppData/Local/Microsoft/Windows/Temporary%20Internet%20Files/Content.IE5/EA6GC7FZ/4606a88b.pdf>

Statliga utredningar och propositioner

SOU (2002:27). *Mål i mun*. Kulturdepartementet.

SOU (2008:26). *Värna språken – förslag till språklag*. Kulturdepartementet.

SOU (2012:19): *Nationella patent på engelska?* Näringsdepartementet.

SOU (2012:76): *Utbildning för elever i samhällsvård och fjärr- och distansundervisning*. Utbildningsdepartementet.

SOU (2013:48): *Patentlagen och det enhetliga europeiska patentsystemet*. Justitiedepartementet.

SOU (2013:58): *Lättläst*. Kulturdepartementet.

Ds 2013:6 *Utbildning för nyanlända elever*. Utbildningsdepartementet.

Proposition 2008/09:158. *Från erkännande till egenmakt – regeringens strategi för de nationella minoriteterna*. Kulturdepartementet.

Proposition 2008/09:153. *Språk för alla*. Kulturdepartementet.

Proposition 2013/14:53. *Nationella patent på engelska*. Justitiedepartementet.

Proposition 2013/14:89. *Ett enhetligt patentskydd i EU*. Justitiedepartementet.

Proposition 2013/14:89. *Lättare att läsa*. Kulturdepartementet.

Proposition 2014/15:1. *Budgetpropositionen för 2015*, utgiftsområde 17. Finansdepartementet

Proposition 2014/15:44: *Möjligheter till fjärrundervisning*. Utbildningsdepartementet.

Myndighetsrapporter och avhandlingar

Bergholtz, Leif och Johansson, Peter (2014). *Barn som anhöriga – hörande barn till döva eller teckenspråkiga föräldrar*. Landstinget i Jönköpings län.

http://plus.rjl.se/info_files/infosida38725/horande_barn_till_dova_foraldrar_20160707.pdf

Continued Lack of Initiatives in the Implementation of Minority Rights in Sweden (2014). Hjort, Tore (Svenska Tornedalingars Riksförbund), Jokirinne, Veera (Sverigefinska ungdomsförbundet), Partapuoli, Per Jonas (Sáminuorra), Peura, Markku (Sverigefinländarnas delegation), Sznajderman-Rytz, Susanne (Sveriges jiddischförbund) och Törma, Eva (Tornedalingarnas Riksförbund).

Europarådet (2014). *European Charter for Regional or Minority Languages. Application of the Charter in Sweden. Recommendation of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the application of the Charter by Sweden*.

Granskningsnämnden för radio och tv (2014). *Sveriges radios public service-redovisning 2013*, dnr: 14/00542.

Human Rights Challenges in Sweden (2014). Bernerstedt, Lisa-Gun (Svenska kyrkan), Hjort, Tore (Svenska Tornedalingars Riksförbund), Jokirinne, Veera (Sverigefinska ungdomsförbundet), Partapuoli, Per Jonas (Sáminuorra), Peura, Markku (Sverigefinländarnas delegation), Sznajderman-Rytz, Susanne (Sveriges jiddischförbund) och Törma, Eva (Tornedalingarnas Riksförbund).

Huss, Leena (2014). *Revitalisering mot alla odds? Sydsamiska i Sverige*. Hugo Valentin-centrum, Uppsala universitet.

Lyxell, Tommy (2014). *Se språket – barns tillgång till svenskt teckenspråk*. Institutet för språk och folkminnen. Språkrådets rapportserie, rapport 5.

Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget (2015). *Nationella minoriteter – Minoritetspolitikens utveckling år 2014*.

Nordiskt Informationscenter för Nordisk Medie- och Informationsforskning, Nordicom (2013). *Mediebarometer 2013*. Nordicom 2014.

Samuelsson, Ulli (2014). *Digital (o)jämlighet – IKT-användning i skolan och elevers tekniska kapital*. Högskolan i Jönköping.

Statistiska centralbyrån, SCB (2002). *MIS 2002:3 Personer med utländsk bakgrund. Riktlinjer för redovisning i statistiken*. Meddelanden i samordningsfrågor för Sveriges officiella statistik.

Skolverket (2014). *Att bana väg för nyanländas lärande – mottagande och skolgång*.

Spetz, Jennie (2014). *Debatterad och marginaliserad – perspektiv på modersmålsundervisningen*. Institutet för språk och folkminnen. Språkrådets rapportserie, rapport 6.

Språkrådet (2012). *Språkrådets omvärldsrapport 2012*. Institutet för språk och folkminnen.

Språkrådet (2013). *Språkrådets omvärldsrapport 2013*. Institutet för språk och folkminnen.

Stiftelsen för internetinfrastruktur (.se) (2014A). *Svenskarna och internet 2014. En årlig studie av svenska folkets internetvanor*. www.soi2014.se

Stiftelsen för internetinfrastruktur (.se) (2014B). *Eleverna och internet 2014*. Kristna Alexandersson och Pamela Davidsson.

Nyhetsartiklar

Andersson, Elisabet (2014). *Borgerlig kritik mot indraget tidskriftsstöd*. Svenska Dagbladet 15 december 2014. http://www.svd.se/kultur/borgerlig-kritik-mot-indraget-tidskriftsstod_4190627.svd

Andersson, Lina (2014). *Teckenspråk blir minoritetsspråk i Skellefteå*. Norran 25 november 2014. <http://norrans.se/nyheter/skola/teckensprak-bli-minoritetsprak-308088>

Barkman, Clas (2014). *Tidskrifter hotas av nedläggning*. Dagens Nyheter 15 november 2013. <http://www.dn.se/arkiv/kultur/tidskrifter-hotas-av-nedlaggning>

Cederberg, Ann och Spetz, Jennie (2014). *Näringslivet förlorar på att inte ta vara på språken*. Dagens Nyheter 22 juli 2014. <http://www.dn.se/debatt/naringslivet-forlorar-pa-att-inte-ta-vara-pa-spraken/>

Cederskog, Georg (2014). *Litet hopp för kulturtidskrifterna*. Dagens Nyheter 16 december 2014. <http://www.dn.se/kultur-noje/litet-hopp-for-kulturtidskrifterna/>

Gärdenfors, Moa (2015). *Oväntat stort intresse för Birgittaskolan-dokumentären*. Dövas tidning 25 januari 2015. <http://www.dovastidning.se/sverige/orebro/item/507-ovantat-stort-intresse-for-birgittaskolan-dokumentaren>

Henricsson, Emelie (2014). *Regeringen svänger – efter protest från tusentals*. Expressen 3 november 2014. <http://www.expressen.se/nyheter/regeringen-svanger--efter-protest-fran-tusentals/>

Hörselskadades Riksförbund, HRF (2014). *Textad svensk film på bio kallas "katastrof" av upprörda filmmakare*. Hörselskadades Riksförbund 4 december 2014. <http://www.hrf.se/artikel/textad-svensk-film-pa-bio-kallas-katastrof-av-upprorda-filmmakare>

Lagergren, Tomas (2011). *Årets handbojor till Specialpedagogiska skolmyndigheten*. Dövas tidning 30 maj 2011. <http://www.dovastidning.se/sverige/item/43-arets-handbojor-till-specialpedagogiska-skolmyndigheten>

Lagergren, Tomas (2014). *Codabarn får inte teckenspråk i skolan*. Dövas tidning 28 oktober 2014. <http://www.dovastidning.se/sverige/item/481-codabarn-far-inte-teckensprak-i-skolan>Dövas tidning 2014. <http://www.dovastidning.se/sverige/norrland/item/493-skea>

Lagergren, Tomas (2014). *Skellefteå ser teckenspråk som ett minoritetsspråk*. Dövas tidning 25 november 2014. <http://www.dovastidning.se/sverige/norrland/item/493-skea>

Lenas, Sverker (2014). *Kulturtidskrifterna räddas men besparingarna kvarstår*. Dagens Nyheter 19 december 2014. <http://www.dn.se/dnbok/kulturtidskrifterna-raddas-men-besparingen-kvarstar/>

Löfvendahl, Bo (2014). *Strypta anslag hotar fackspråkvården*. Språkspalten. Svenska Dagbladet 10 november 2014. http://www.svd.se/kultur/strypta-anslag-hotar-facksprakvarden_4084425.svd

Martinsson, Niclas (2014). *Alla svenska filmer textas på SF Bio*. Dövas tidning 6 november 2014. <http://dovastidning.se/kultur/film/item/486-alla-svenska-filmer-textas-pa-sf>

Nordström, Andreas (2014). *De spår framtiden med sociala medier*. Dagens Nyheter 9 januari 2014. <http://www.dn.se/kultur-noje/nyheter/de-spar-framtiden-med-sociala-medier/>

Sveriges Dövas Riksförbund (2014). *Diskriminerande skolstarter för döva och hörselskadade*. Pressmeddelande 19 augusti 2014. <http://www.sdr.org/component/k2/item/1276-diskriminerande-skolstarter-for-dova-och-horselskadade>

Sigander, Miranda (2014). *Ilska – textkrav på svenska biofilmer*. Aftonbladet 4 december 2014. <http://www.aftonbladet.se/nojesbladet/article19967241.ab>

Stucki, Evelina (2014). *Barn till döva föräldrar får inget stöd*. Skolvärlden 9 oktober 2014. <http://skolvarlden.se/artiklar/barn-till-dova-foraldrar-far-ingen-hjalp>

Svensson, Anders (2014). *Regeringen: Principsak att skrota bidraget till TNC*. Språktidningen 30 oktober 2014. <http://spraktidningen.se/blogg/regeringen-principsak-att-skrota-bidraget-till-tnc>

Thorsen, Lotte (2014A). *Stavefejl går ikke på sociale medier*. Politikken 13 augusti, 2014. <http://politiken.dk/kultur/medier/ECE2365308/stavefejl-gaar-ikke-paa-sociala-medier/>

Thorsen, Lotte (2014B). *Unga ser ned på dårlige stavere*. Politikken 12 augusti 2014. <http://politiken.dk/kultur/ECE2365129/unge-ser-ned-paa-daarlige-stavere/>

TT/Skolverket (2014). *Skolan kompenserar inte digital klassklyfta*. Lärarnas tidning 13 februari 2014. <http://www.lararnasnyheter.se/lararnas-tidning/2014/02/13/skolan-kompenserar-inte-digital-klassklyfta>

TT/Svenska dagbladet (2014). *Bah-Kunkhe: "Det är en katastrof"*. Svenska dagbladet
http://www.svd.se/kultur/bah-kuhnke-det-ar-en-katastrof_4186481.svd

Viscovi, Dino (2014). *Sämre läsförståelse naturlig följd av nya digitalsamhället*. Dagens Nyheter 23 augusti 2014. <http://www.dn.se/debatt/samre-lasforstaelse-naturlig-foljd-av-nya-digitalsamhallet/>

Wright-Jacobsen, Magnus (2014). *Slik ser Gaza-krigen ut på Twitter*. Verdens gang 9 augusti 2014.
<http://www.vg.no/nyheter/utenriks/slik-ser-gaza-krigen-ut-paa-twitter/a/23269758/>

Wästberg, Olle (2014). *"Ändra beslutet att slopa stöd till svenskundervisning"*. Dagens Nyheter 28 oktober 2014. <http://www.dn.se/debatt/andra-beslutet-att-slopa-stod-till-svenskundervisning/>

Radio och TV

Paterson, Jennifer och Weibull, Hedvig (2014). *Massiv kritik mot minskat stöd till kulturtidskrifter*. SVT.se 15 december 2014. <http://www.svt.se/kultur/massiv-kritik-mot-minskat-stod-till-kulturtidskrifterna>

SVT (2014A) *Stora brister för coda-barn i skolan*. 13 oktober 2014.
<http://www.svt.se/nyheter/nyhetstecken/stort-brist-for-coda-barn-i-skolan>

SVT (2014B). *Kulturministern kritisk*. 12 december 2014.
<http://www.svt.se/kultur/kulturministern-kritisk>

Nyheter, webb

Danske Døvas Landsförbund (2014). *Tillykke! I dag er vores sprog anerkendt*. 13 maj 2014.
<http://www.deaf.dk/nyheder/tillykke-i-dag-er-vores-sprog-anerkendt>

Funka Nu (2014). *Sverige får kritik vad gäller mänskliga rättigheter*. Hämtad 23 mars 2015.
<http://www.funkanu.com/sv/Om-Funka/Nyheter/Nyhetsarkiv/Sverige-far-kritik-vad-galler-manskliga-rattigheter/>

Hörselskadades Riksförbund (2014). *Nu ska SF Bio visa alla svenska filmer med text, i hela landet*. 6 november 2014. <http://www.hrf.se/artikel/nu-ska-sf-bio-visa-alla-svenska-filmer-med-text-i-hela-landet>

Robotnyheter (2014A). *Professor: Hälften av dagens journalistik kan automatiseras*.
<http://www.robotnyheter.se/2014/03/27/professor-halften-av-dagens-journalistik-kan-automatiseras/#more-25974>

Robotnyheter (2014B). *Robotar objektivare än journalister*. 21 mars 2014.
<http://robotnyheter.se/2014/03/21/robotar-objektivare-an-journalister/>

SF Bio (2014). *Svensk film med text*. Hämtad 23 mars 2015. <http://www.sf.se/svensk-film-med-text/>

Språkförsvaret (2014). *Partiernas svar på frågor om Stockholms stads språkpolitik inför valet 2014*. Hämtad i mars 2014. <http://www.xn--sprkfrsvaret-vcv4v.se/sf/index.php?id=1306>

Språkrådet (2014). *Etterlyser kompetanse i tegnspråk*. 14 mars 2014.

<http://www.sprakradet.no/Toppmeny/Aktuelt/Etterlyser-kompetanse-i-tegnsprak/>

Sveriges kommuner och landsting, SKL (2014). *Facebook populäraste sociala mediet bland kommunerna*. <http://skl.se/tjanster/press/socialamedier/kommunerochlandstingisocialamedier/facebookpopularastesocialamedietforkommunerna.2767.html>

Sveriges dövas riksförbund (2014). *Diskriminerande skolstarter för döva och hörselskadade!* Pressmeddelande 19 augusti 2014. <http://www.sdr.org/component/k2/item/1276-diskriminerande-skolstarter-for-dova-och-horselskadade>

Vetenskapsrådet (2013). *Angående Vetenskapsrådets bidrag till vetenskapliga tidskrifter inom humaniora och samhällsvetenskap*. Notis 20 november 2013 på www.vr.se
<http://www.vr.se/nyheterpress/nyheter2013/angaendevetenskapsradetsbidragtillvetenskapligatidskrifterinomhumanioraochsamhallsvetenskap.5.7e727b6e141e9ed702b2b14.html>

Vetenskapsrådet (2014). Notis 14 januari 2014 på www.vr.se.
<http://www.vr.se/nyheterpress/nyheter2014/angaendebidragtillvetenskapligatidskrifterinomhumanioraochsamhallsvetenskap.5.7e727b6e141e9ed702bde71.html>